

På Vei mot Religionsfrihet under Kristian IV

av *Johs. J. Duin**

Ved sitt brev av 17. juni 1537 til lensherren på Bergenhus, Eske Bille, innførte Kong Kristian III reformasjonen i Norge slik som han hadde gjort det året i forveien i Danmark. Mot slutten av århundret viste det seg at ledende menn i stat og kirke sendte sine sønner til jesuittenes utdanningsanstalter i utlandet, i første rekke til jesuitterkollegiet i Braunsberg i Preussen.¹ Dette førte til utstedelsen av forordningen av 6. oktober 1604 som bestemte at ingen som hadde studert ved jesuittenes skoler, skulle få noe embete hverken i kirke eller i skole i Danmark og Norge.²

To år senere dukket pater Laurentius Nicolai Norvegus, den norske jesuitten, opp i København, hvor han søkte om audiens hos kongen, og ble behørig utvist fra landet. Kort etter fikk stattholderen i Norge, Jørgen Friis, brev fra Kristian IV om å være ekstra aktpågivende så ikke pater Laurentius eller andre av hans »Sekt« fikk innpass i landet. I så fall skulle de straks vises ut med klar beskjed om »at dersom enten han, nogen hans Anhængere eller og nogen af den Orden fordrister dem til imod saadant Forbud udi vort Rike Norge at begive, de da ... ville straffes paa deres Hals«.³

Bare syv år senere kom det til en rettssak mot norske lutherske prester som ble mistenkt for å være katolikker. Mens undersøkelserne pågikk, kom lovbestemmelsen av 19. juni 1613 om at tilhengere av den »papistiske« religion ikke måtte få motta noen arv eller bosette seg i riket.⁴ På Herredagen i Skien i august det året ble fire norske statskirkeprester dømt i henhold til denne nye loven. De ble dømt fra odel og arv, og fikk en frist på 12 uker til å forlate landet. Dommen ble avsagt av en geistlig kommisjonsdomstol som for anledningen ble satt på Gjerpen prestegård. Til tross for Ludvig Holbergs og Niels Slanges farverige beretninger om at kongen personlig var tilstede under rettssakens gang, oppholdt Kristian IV seg i virkeligheten trygt i Danmark på slottet Fredriksborg.

* Dr.theol. Johs. J. Duin, den katolske sognepresten på Hamar, døde i november 1985 få uker etter at han hadde innsendt denne artikkel til Redaksjonen. Avdødes mangeårige venn, Professor Oskar Garstein, har foretatt en varsom finpussing av manuskriptet, og besørget korrekturarbeidet.

Til tross for disse strenge lovbestemmelser viste det seg at det våren 1648 faktisk bodde flere katolikker i Bergen, og at det til og med fantes to jesuittpatere blant disse. Dette fremgår av to brev som den ene av disse jesuittene skrev samme vår, det første fra Bergen og det andre fra Amsterdam.⁵ Nytt arkivmateriale i denne forbindelse turde derfor muligens være av interesse.

I tiden 1642 til 1651 var Hannibal Sehested stattholder i Norge. Han var endog svigersønn til kong Kristian IV ved sitt ekteskap med kongens datter Christiane. Sammen med stattholderembedet gikk lensmannsstillingen for Akershus, dengang Norges viktigste len. Da den norske militær (av utskrevne bondesønner) ble opprettet i 1628, var det dessuten bestemt at overkommandoen skulle ligge hos stattholderen. Krigen med Sverige som endte ved freden i Brömsebro i 1645 hadde med all tydelighet vist krigsflåten (defensjonsskipenes) utilstrekkelighet. Ved denne freden mistet Norge Båhuslen for alltid.

I årene etter 1645 gikk stattholderen ufortrødent inn for å styrke disse defensjonsskipene samtidig med at han søkte å styrke landets økonomiske stilling ved å bygge ut utenrikshandelen. For å nå disse mål trengtes det kapital og energiske handelsfolk. Både det ene og det andre måtte komme utenlandsfra. En sterk bankier- og kjøpmannsfamilie ved navn Marselis fra Amsterdam hadde fra 1644 den eldste broren, Selio Marselis, bosatt i Christiania. Alt i krigsårene hadde Hannibal Sehested hatt en god del med huset Marselis å gjøre når det gjaldt varer som våpen, ammunisjon, og feltproviant. Også avlønningen av mannskapene og troppene i den norske hær tok Marselisfamilien seg av. Til vederlag bevilget stattholderen Marselisfamiliens representant i Christiania store privilegier, blant disse retten til fritt å dyrke sin reformerte religion.⁶ Når økonomisk vinning kommer på tale er det vanligvis meget som kan oppnås.

Muligens var det i denne sammenheng tanken om religionsfrihet oppsto i Norge. For skulle man oppmuntre utenlandske kapitalsterke handelsfolk til å slå seg ned i riket måtte retten til fritt å dyrke sin religion uten inngrep fra statsmaktens side innvilges uten forbehold av noen art. Et år etter fredsslutningen i Brömsebro ble det holdt en herredag og et adelsmøte i Christiania i tiden 8-19 juni 1646. Kristian IV var selv tilstede. Dette var hans siste besøk i Norge. Alt den 17. juli utgikk det et offisielt kongebrev til stattholder Hannibal Sehested vedrørende skatter og skip, festningene og soldatene. Her heter det bl.a.: »... Efterdi og Defensionsskibene udi forleden Feide os og Riget ikke haver gjort den tilbørlige Tjeneste, som de billigen burde og os havde tilformodet, da ville vi naadigst, at I med visse vederheftige paa visse

Privilegier skal handle, saadant at ... Og efterdi saadant med fremmede vil præsteres, da, paa det sligt desto bedre kan i Værk settes, er dennem bevilget *Frihed af Religionen* udi saa Maader, at de maa have private exercitia udi deres Huse, dog uden Scandal, og publica exercitia paa visse Pladser, nemlig udi *Gammelby ved Christiania, Nordnes ved Bergen* og *Christianssand ved Flekkerøen*, mens dersom nogen af vores egne og indfødte sig derudi miscerer og Religionen forandrer, skal de derfor exhæderes og al deres Arvepart dermed have forbrudt«. ⁷ (Uthevelsene er ved forfatteren).

Tar man teksten i dette kongebrevet på ordet, kunne det se ut til at saken var opplest og vedtatt én gang for alle. Saken skulle imidlertid ikke vise seg så enkelt.

Mens kongen var tilstede ved Herredagen i Christiania, var rikshovmester Corfitz Ulfeldt, en annen av kongens svigersønner, reist til Holland og senere til Frankrike. I slutten av mai samme år – faktisk dagen etter at selve riksrådsmøtet ble holdt – hadde Kristian IV skrevet til Corfitz Ulfeldt om religionsfrihetsproblemet, og sagt at regjeringen hadde under overveielse om den skulle gi både katolikker og kalvinister full rett til å dyrke sin religion i tilfelle Norge i leddtog med Danmark skulle inngå en allianse med Holland og Frankrike. ⁸ Brømsebrofreden var tydeligvis ikke glemt. Kongen søkte forbundsfeller. Instruksen for Corfitz Ulfeldts gesandtskapsreise til de hollandske Generalstatene og til Frankrike ble utstedt den 1. juni, der punktet om religionsfrihet ikke var nevnt med et ord. ⁹ Flertallet i Riksrådet var øyensynlig av en annen mening enn kongen selv.

Over Hamburg reiste Corfitz Ulfeldt til Amsterdam. Dit nådde han den 28. juli 1646. Derfra dro han videre til Haag. Det nye materiale omtalt ovenfor kommer inn her.

Corfitz Ulfeldt talte flere språk. Men når det gjaldt hans italienske korrespondanse disponerte han en særskilt sekretær: Giuseppe Guglielmi. Hvordan Giuseppe Guglielmi kom i kontakt med rikshovmesteren er ikke helt klart. Men han er ialfall en personlig bekjent av kardinal Fabio Chigi, den pavelige nuntius til fredsforhandlingene i Münster. I et brev av 13. april 1646 til »de Simeonibus« i Roma nevner kardinal Chigi sekretæren ved navn. Dette gjentar seg i kardinalens dagbok, hvor det under datoen den 9. april anføres at Giuseppe Guglielmi spiste middag sammen med ham nevnte dag. ¹⁰ Originalerne til de mange brev Giuseppe Guglielmi skrev til Fabio Chigi i tiden juni 1646 til mai 1650 samt konseptene til kardinal Chigis svarbrev er alle bevart i Chigibiblioteket, som i 1923 ble innkjøpt av Vatikanet og er nå en del av Vatikanbiblioteket.

Fra Münster er Giuseppe Guglielmi tydeligvis reist nordover med København som mål, en reise kardinal Chigi er kjent med. I Hamburg møtte Guglielmi både den danske resident og den katolske presten Martin Stricker.¹¹ Den første kunne opplyse at Danmarks rikshovmester hadde sin hustru med i sitt følge på utenlandsreisen. Til den andre, Stricker, hadde Guglielmi en muntlig beskjed, hvis innhold man ikke nærmere blir gjort kjent med. Dagen etter – skriver Guglielmi til Fabio Chigi – skal han selv ta postvognen og reise videre til Danmark. Tydelig er at både Fabio Chigi og Giuseppe Guglielmi kjente til Corfitz Ulfeldts planlagte reise til Holland og Frankrike, og at Guglielmis reise nordover hadde sammenheng med denne, og det i en meget bestemt – om enn ikke nærmere uttalt – hensikt. Til overmål anmodes Fabio Chigi om sin høye beskyttelse for foretagendet (*il negotio*).¹² Ekteparet Ulfeldt dro sjøveien til Holland.

Giuseppe Guglielmi oppholdt seg meget lengre i Hamburg enn beregnet. Reiseplanen ble forandret. Han skulle nå dra direkte til Holland. To timer før han skulle sette avsted kom han i kontakt med en kjøpmann som nylig var kommet fra Danmark. Av ham fikk han høre at Herr Roch i Corfitz Ulfeldts tjeneste ikke var reist i sitt herskaps følge, men var blitt igjen i København for å passe rikshovmesterens bopel og ekteparets to minste barn. Guglielmi hadde henvendt seg til Roch og fått vite at han selv skulle dra til Amsterdam for der å slutte seg til Ulfeldts følge.¹³ Grunnen til at Giuseppe Guglielmi hadde til hensikt å treffe nevnte Roch er ikke helt klart.

Da Giuseppe Guglielmi ankom til Amsterdam den 6. august, konstaterte han at Ulfeldtfamilien med følge hadde nådd frem til byen to dager tidligere. Han ble mottatt av Corfitz Ulfeldt selv med den aller største vennlighet. Men møtet mellom dem var for kort til at sekretæren fikk klart for seg hvorfor han egentlig var blitt tilkalt. Dagen etter skulle Corfitz Ulfeldt med følge reise videre til Haag.¹⁴

Det første brev Giuseppe Guglielmi skrev fra Haag var datert den 21. august 1646. Av dette blir det klart at kardinal Chigi ikke bare benyttet ham som mellommann overfor Corfitz Ulfeldt, men også i andre sammenheng. Guglielmi skrev at han hadde mottatt brev fra Chigi.¹⁵ Den vedlagte kopien fra Propagandakongregasjonen i Roma hadde han gjennom »konsulen«¹⁶ sendt til den katolske presten i Danmark – uten tvil nevnte Martin Stricker som hadde et oppdrag til København. Guglielmi anmodet ved denne anledning kardinal Chigi om å anbefale *il negotio* i sine bønner.

I sitt brev fra Amsterdam regnet Giuseppe Guglielmi med et opphold i Haag på mellom to og tre uker. Den 11. september 1646 opplyste han

at oppholdet ble lengre enn antatt. Samtidig takket han for Fabio Chigis brev av 3. og 6. september. Grunnen til det forlengede opphold var at Corfitz Ulfeldt avventet utfallet av visse forhandlinger som i øyeblikket pågikk mellom representanter for Generalstatene og den spanske krone slik at han kunne sondere muligheten for en dansk-hollandsk forsvarsallianse (*lega di diffensione*, defensjonsskipene!) og dermed sikre friere ferdsel for danske og hollandske skip i Østersjøen. En annen grunn – om enn av mindre betydning – var at Corfitz Ulfeldts hustru var høygravid og ventet sin nedkomst omkring Mikelsmess den 29. september. I brevet av 3. september samme år uttrykte Fabio Chigi sin glede over at Giuseppe Guglielmi hadde truffet Signor Ovezande, d.v.s. Jacob de la Torre, coadjutoren til biskop Rovenius, den apostoliske vikar for Holland.¹⁷ Etter noen linjer i sifferskrift sluttet Guglielmi sitt brev ved å be kardinal Chigi om for fremtiden å sende sine brev til seg gjennom Jacob de la Torre.

Linjene i sifferskrift har øyensynlig omtalt enten forhåpninger om religionsfrithetsspørsmålet i Norge eller om begivenheter som har hendt deroppe. I sitt svar av 15. oktober ga kardinal Chigi nemlig uttrykk for sin glede over fremgangen for den katolske tro, som Giuseppe Guglielmi hadde berettet om med en »si grande et si degno personnaggio« som kilde.¹⁸ Det det her siktes var vel neppe noe annet enn Kristian IVs brev til statholder Hannibal Sehested av 17. juli samme år som vi refererte til ovenfor, og som uten tvil ga anledningen til store forventninger. Kardinal Chigi ville nok gjerne vite mer om saken, for han antydte at Guglielmi kunne enten komme til Münster eller selv sende en av sin stab for å få høre mer om det »som det ikke går an [å si] per brev«. Mottakeren Guiseppe Guglielmi forsto invitten, for i dagboksnotatet for mandag den 29. oktober 1646 kunne kardinal Chigi anføre: »ankom Guglielmi«.

Bare fire dager senere skrev kardinal Chigi direkte til Corfitz Ulfeldt. Brevet var stilet »Al Signor Gran Maestro de Danimarca, Ambassadore Straordinario a S. Maestà Christianissima«.¹⁹ Guiseppe Guglielmi har hatt et med seg, hvor Corfitz Ulfeldt ga uttrykk for sin velvilje overfor den katolske religion.²⁰ På Ulfeldts vegne har sekretær Guglielmi muntlig gitt en utførlig redegjørelse for »la stessa materia«, noe kardinal Chigi takket for, mens han samtidig uttrykte håpet om at Ulfeldt fortsatt ville ha saken under sin bevåkenhet. Antagelige hadde Guglielmi dette brevet med seg, da han reiste tilbake til Haag.

Fabio Chigi har ikke vært sen med å innberette saken til Roma. Alt den 9. november 1646 skrev han sin rapport til kardinal Pamphili i det pavelige statssekretariat. Denne svarte den 15. desember, og lovte å

holde hemmelig det som Fabio Chigi hadde skrevet i skrifferskrift om »*il Gran maestro di Danimarca*«. ²¹ Men også i Nederlandene hadde ryktet om kongebrevets innhold nådd frem. Fire dager før Guiseppe Guglielmi kom tilbake til Haag – så skrev han den 11. desember til Chigi – hadde Jesuittprovinsialen for Flandern vært i direkte kontakt med Corfitz Ulfeldt. Provisialen hadde møtt opp hos Ulfeldt ikledt adelsmannsdrakt, og ønsket å få bekreftet ryktet om en forestående innførsel av religionsfrihetens prinsipper i Norge. Dersom det skulle bli adgang for katolske prester til å virke i Norge, hadde Jesuittergeneralen henstilt til Ulfeldt å sørge for at de katolske prester som ble utsett til å dra til Norge, skulle rekruterer fra jesuitterordenens rekke. ²²

Giuseppe Guglielmi berettet videre at dagen før hadde Kurfyrsten av Brandenburg giftet seg i Haag med prinsen av Oraniens eldste datter. ²³ Denne opplysning hadde ført til en lang meningsutveksling, men Corfitz Ulfeldt hadde avsluttet diskusjonen med intetsigende forsikringer.

Selve dekretet om religionsfrihet i Norge var ennå ikke offisielt blitt dekretert, sa Corfitz Ulfeldt, fordi han selv var i utlandet, og i hans fravær kunne ingen avgjørelse om denne sak treffes. ²⁴ Likevel lå alt klart til rette for en slik dekretering. Man hadde allerede oppdaget tre katolske familier i Norge. Flere andre katolikker var vendt tilbake til landet, og stadig flere fulgte etter.

Når Corfitz Ulfeldt selv vender hjem, blir hans første oppgave å få lovestet religionsfrihetsspørsmålet. Muligens er fremstillingen i dette brev litt preget av den italienske sekretærs personlige ønskemål. Men de nøkterne fakta må han uvergerlig ha fått fra Corfitz Ulfeldt selv. Ettersom Ulfeldt var i Haag på dette tidspunkt og hadde reist fra Danmark for fem måneder siden, ligger det nær å spørre hvor han har sine informasjoner fra. Kan de stamme fra svogeren Hannibal Sehested som selv var den drivende kraften bak religionsfrihetsdekretet som ledd i forsøket på å få kapital og kjøpmenn til Norge? Sannsynligheten taler for dette. Det var med den norske stattholders støtte at Corfitz Ulfeldt hadde oppnådd kongens samtykke til sin ambassade til Haag og til Frankrike, og dette til tross for at rikshovmesteren av personlige grunner ofte med lede øyne så på stattholderens voksende innflytelse. ²⁵

Kardinal Chigi var ikke sen om å holde Roma underrettet om det som kom ham for øret. Den pavelige statssekretær, kardinal Pamphili, takket den 12. januar 1647 for brevet av 21. desember 1646 vedrørende det den flanderske jesuittprovinsial hadde foreslått for Corfitz Ulfeldt: nemlig at ingen andre enn jesuitter burde virke i Norge dersom religionsfrihetsdekretet ble kunngjort offisielt. Paven selv var blitt underrettet om dette. Han var av samme oppfatning som Ulfeldt når det

gjaldt spørsmålet om prestebemanningen til dette misjonsoppdrag. Man burde heller bruke sekularprester enn ordensgeistlige. Hva angikk Ulfeldts »første forslag, det som gjelder hans person, og som De omtalte i Deres siste sifferbrev, kan det svares ham kategorisk at de kardinaler som skal drøfte dette med største diskresjon (*stritto sepreto*) for øyeblikket er for opptatt med andre påtrengende saker«.²⁶

Både i Roma og i København skjedde det imidlertid viktige ting. I den danske hovedstad var det flere som spurte seg selv hva hensikten kunne være med Corfitz Ulfeldts ambassade til Holland. Den 3. januar 1647 skrev den svenske gesandt Dureel til pfalzgreve Carl Gustav, som senere ble svensk konge ved dronning Kristinas abdikasjon: »Emedan det Ost-Indiska Compagniet här i Danmark är aldeles af sig kommet, så säges att Rikshofmästaren har Commission antingen att öfertala några i Holland, som med et godt Capital satte sig här i Danmark och bragte bemälte Compagnie i flor igen, eller och (der det icke anginge) sålde den platsen, benämd Dansborg åt det Ost-Indiska Compagniet i Holland«.²⁷

Det ser ut til forslaget om reisen til Holland og Frankrike kom fra Ulfeldt selv, og som nevnt fikk han med den norske stattholderens støtte kong Kristian til å samtykke. Men Ulfeldts opphold i Haag ble meget lengre enn beregnet, og da han etter hjemkomsten til Danmark presenterte regningen for ambassadens store utgifter, var kongen tydelig mer enn én gang irritert. Han hadde nok tenkt seg at rikshovmesterens reise skulle være av mer privat art, ettersom hovedformålet med hans utenlandsferd var egentlige å søke legehjelp for sitt syke og smertefulle ben i Paris. I tillegg ble Ulfeldts lange fravær benyttet av adelen og flere i Riksrådet til å angripe rikshovmesterens stadig voksende makt og hans innflytelse på kongen. Kansleren Christian Thomissen Sehested var en av de fremste både når det gjaldt kongens svigersønner i alminnelighet og religionsfrihetsspørsmålet i særdeleshet.

Etter hjemkomsten fra Norge, hvor religionsfrihetsdekretet var blitt fremsatt på et stendermøte i Christiania, hadde Kristian IV i september vært i Holstein helt til oktober. Knappt var kongen kommet tilbake til København før kansleren den 10. oktober skrev til ham angående den betenkning om religionsfrihet som kongen ville høre Riksrådets mening om, den religionsfrihet »som i Norge er bleffuen omtalet, Alldenstund der endnu Intet videre udi er statueret end Att hans Majestet haffuer skreffuet Statholderen Hannibal Sehested til«. Kansleren advarte kongen mot »att inficere« sine riker og lande, »dersom Munke og Jesuitter bliver først laanet hus, som Imod Alle Evangelische Alltid practicere, da skal vore efterkommere der vist begræde I huad wi

gjøre«.²⁸

I sitt svar av 19. oktober synes kongen ikke å tie med hva han mener: Han ville overfor Riksrådet forsvare det »som Stattholderen I Norrie, Nu Ieg var der i Riget, under myn hand befahlit Er ... Mens med dig allene att giffue mig y discurs om sliigdt, det staar mig Indted om«.²⁹ Men kansleren satt ikke stille. Da riksrådet den 7. november svarte kongen om to dager i forveien hadde utbedt seg dets betenkning om »Statens og [Kirke-] Regimentets Conservation«,³⁰ da håpet Riksrådet at kongen »for Guds æres skyld jo fremdeles ville persistere og ei tilstede i sine riker og lande ulike religioners utøvelse efterdi intet annet ut i lengden av slikt har fulgt, og udi andre kongeriker ennu på denne tid [dessverre] for meget til synes, enn Guds straff ved rebellion, opprør og udi andre måder«.³¹

I løpet av juli måned 1647 var Corfitz Ulfeldt kommet tilbake til Danmark. Kristian IVs korrespondanse med kansleren og Riksrådet røber en viss irritasjon hos kongen både når det gjaldt Ulfeldts lange fravær fra sitt embete, og hva angår et avsnitt om »religionens fortsettelse« som kansleren skulle ha smuglet inn i en edsformular for nye riksråder. Kongens irritasjon var meget tydelig. Men det viste seg at hans hukommelse begynte å svikte. Svarene fra kansleren og fra Riksrådet viste – i all ærbødighet – at irritasjonen var ubegrunnet. Kongen hadde glemt visse ting.³² Det var likevel ikke med tomme hender rikshovmesteren var kommet tilbake til Danmark. Handelstraktaten med Generalstatene var blitt avsluttet den 2. februar 1647, og ratifisert av kongen i København den 22 mars samme år. Den 31. juli fikk kansleren ordre om å overrekke den hollandske gesandt De Vries de under tegnede og forseglede dokumentene.³³ Traktaten ordnet bl.a. den omstridte Sundtollen og tollene på Norge. Da Giuseppe Guglielmi nyttårs-aften 1646 skrev til kardinal Chigi, regnet han med å reise til Paris i slutten av januar. Men han kom ikke avsted før den 10. mars 1647. I mellomtiden var det lite å skrive om. Den 11. april var han via Bryssel kommet frem til Saint-Denis,³⁴ der han måtte vente på Ulfeldts følge som hadde tatt sjøveien til Frankrike. Alt ble nå gjort i stand til den danske gesandts høytidelige inntog i Paris, men dette ville neppe finne sted før etter påskefeiringen. Statsministeren, kardinal Mazarin, hadde øyensynlig fått et brev fra Fabio Chigi. I ethvert fall minnet han Giuseppe Guglielmi om det Chigi hadde gitt ham ordre om. Hva det gjaldt, antydes ikke nærmere. Men uvilkårlig gjetter man på religionsfrihets-spørsmålet som jo til og med i København var blitt drøftet i forbindelse med en eventuell handelstraktat.

Fra en helt annen kilde vet vi at religionsfrihetssaken på ingen måte

var blitt glemt av Corfitz Ulfeldt mens han var i Paris. Han møtte bl.a. Abbé Barclay, sønn av forfatteren John Barclay, som – i følge kilden – Kristian IV hadde møtt da han besøkte kong Jakob I av England i 1606.³⁵ Presten omtalte Ulfeldt som stattholder av Norge og kongens første minister, selv om denne bare var »Ambassadeur Extraordinaire« i Paris på denne tid. Ulfeldt hadde betrodd ham at det var hans hensikt å gjeninnføre den katolske tro i landet, og at religionsfriheten var tillatt innført der for noen år siden.³⁶ En biskop skulle sendes dit som utsending fra paven. Om dette siste var Ulfeldts utsagn eller Barclays kommer ikke tydelig frem i kilden. I ethvert fall hadde Abbé Barclay svart at Ulfeldt skulle forhandle direkte med den pavelige nuntius i Paris. Etter datidens regler for diplomatisk opptreden kunne en luthersk gesandt offisielt ikke møte en pavelige utsending. Det samme gjaldt det omvendte tilfelle. Derfor ble det arrangert et »tilfeldig« møte i et kloster. Nuntius Niccolò Guidi del Bagno rapporterte straks til Roma om møtet, og om samtalen som hadde funnet sted. Det kom imidlertid ikke noe svar om denne sak, skrev Barclay i full forståelse med nuntius del Bagno. Riktignok sendte Roma regelmessige svar på del Bagnos rapporter, men denne saken ble aldri nevnt.

Til slutt reiste Abbé Barclay selv til Roma for å forhandle om saken direkte. Men også der gikk det trådt. Hele 11 måneder gikk før hele sakskomplekset ble tatt opp til behandling av Propagandakongregasjonen. Det skjedde den 20. juni 1651. I mellomtiden var det gått måneder og år siden møtet mellom Corfitz Ulfeldt og nuntius Niccolò Guidi del Bagno hadde funnet sted.

Den franske konge hadde nominert Abbé Barclay selv til den ledige bispestol i Toul,³⁷ og Barclay mente tydeligvis at han selv burde kunne være den biskopen som eventuelt skulle sendes til Norge. Ettersom vi har kunnet fastslå at nevnte møte i Propagandakongregasjonen fant sted den 20. juni 1651,³⁸ utelukker dette definitivt at Hannibal Sehested kunne være den »Ambassadeur Extraordinaire« som dro til Paris i 1651 slik som enkelte forskere har hevdet. Hannibal Sehesteds senderferder til Paris inntraff så sent som i årene 1662-1663 og 1666. Møtereferatet i Propagandakongregasjonens protokoll har som overskrift: »Vedrørende Abbé Barclay og tilbudet fra Norges stattholder«. Møtedeltagerne var allerede på det tidspunkt informert om at paven selv og kardinalstatssekretær Panciroli i lengere tid hadde fått kjennskap til saken. Derfor fikk kongregasjonens sekretær pålegg om å henvende seg til nevnte kardinal og forhøre seg om pavens og kardinalenes syn. Enn videre skulle han finne ut hva Propagandakongregasjonen mente. Resultatet av denne rundspørringen viste at ingen ved kurien i Roma

eller ved Propagandakongregasjonen mente at saken burde legges i Abbé Barclays hender. Man mistenkte ham for å være mer opptatt av å fremme sin egen kirkelige karriere enn av å fremme Kirkens interesser i Norge. Følgelig var han lite egnet til oppdraget. Imidlertid mente man i Roma at dersom selve saken skulle fremmes, kunne kongregasjonen tre til med finansiell støtte. Et svarbrev til Abbé Barclay selv burde holdes i alminnelige vendinger, ble det fremholdt ved Den romerske kurie. Propagandakongregasjonen kunne gjerne rose ham for hans iver og gode hensikter, men heller ikke mer skulle meddeles ham.

På tilbakerreisen fra Paris til København i Corfitz Ulfeldts følge skrev Guiseppe Guglielmi bare en eneste gang til kardinal Fabio Chigi i Münster. Brevet er datert i Utrecht den 11. juli 1647. Hendingene i Frankrike er allerede et tilbaketrukket stadium. Like før Guiseppe Guglielmi skulle fortsette reisen nordover, traff han på oberst Henrik Bjelke, en av sønnene til kansleren i Norge.³⁹ Obersten ønsket på få et anbefalingsbrev til kardinal Chigi i Münster. Guglielmi imøtekom den unge norske adelsmannens ønske. Interessant i denne sammenheng er Guiseppe Guglielmis karakteristikk av Bjelkefamilien, en karakteristikk han må ha fått fra Corfitz Ulfeldt. Guglielmi skrev at oberst Henrik Bjelke var »en som sammen med hele sin familie er bærer av hele det katolske parti« i Norge. Med den unge Bjelke ville kardinal Chigi kunne drøfte den – fra katolsk side sett – oppblomstrende situasjon i oberstens hjemland. Alle i hans slekt, skrev Guglielmi videre, var mer katolske enn lutherske, dog på »den nordiske måten«. Henrik Bjelke var litt i slekt med Corfitz Ulfeldt, og han reiste om noen dager videre for å gjøre krigstjeneste i Tyskland.⁴⁰

Den siste dag i juli 1647 ankom Corfitz Ulfeldt med følge til København. Som antydning ovenfor hadde Ulfeldts motstandere ikke sittet med hendene i fanget mens rikshovmesteren var i utlandet. Faktisk hadde de klart i ikke liten grad å nøre opp under Kristian IVs irritasjon over Ulfeldts lange fravær. I følge Guiseppe Guglielmi hadde rikshovmesteren ikke gjenoptatt sine embetsplikter før i desember, da anklagepunktene mot ham var etterhvert blitt tilbakevist eller forklart på en tilfredsstillende måte.

Det var først da at Guglielmi igjen grep til pennen og rapporterte siste nytt til kardinal Chigi i et brev datert 7 desember 1647 etter flere måneders taushet.⁴¹ I Paris hadde korrespondansen gått via Den apostoliske nuntius Niccolò Guidi del Bagno, som den 24. mai 1647 sendte kardinal Chigi underretning om sitt møte med den danske »Ambassadeur Extraordinaire«.⁴² Møtet hadde funnet sted i et kloster og var arrangert av Guiseppe Guglielmi som brevskriveren karakteriserte som

»Deres venn og tjener fra Siena«. Nuntius Guidi del Bagno hadde konstatert at Corfitz Ulfeldt var velvillig instilt til den katolske religion, og villig til å holde sin beskyttende hånd over de katolikker og de katolske prester som ville komme til Norge, dersom religionsfrihets-spørsmålet gikk i orden.

Selvfølgelig takket kardinal Chigi Guiseppe Guglielmi for denne gladelige meddelelse i et brev datert den 4. juni 1647. Men også i Roma var en ny utvikling i emning. Dette skjedde helt uavhengig av kardinal Chigis innberetning av 9. november 1647 adressert til kardinal Camillo Pamphili. På vårparten året i forveien var jesuittpater Andreas Joo-stens, den jesuittiske ordensprovinsial for Nederlandene, i Roma. Sekretæren for Propagandakongregasjonen Francesco Ingoli hadde svart ham at siden ordensmedlemmene på grunn av de rådende krigsforhold ikke kunne virke i de sydlige Nederlandene, kunne de begynne arbeid i f.eks. Danmark, Norge eller Sverige. Francesco Ingoli mente at det spesielt i Norge var en god del katolikker (*molti cattolici*). Hvor Francesco Ingoli hadde sin viten fra er uvisst.⁴³

I september samme år skrev Jesuittergeneralen fra Roma at han hadde hørt at meget kunne uten tvil gjøres i Hamburg, Holstein og Norge til Guds større ære. Det hadde vist seg at man ikke engang hadde avventet svar fra Roma før de ledige jesuittene i Nederlandene omsatte ord i handling. Til sin ikke ringe forundring fikk Jesuittergeneralen senere vite at to jesuitter var faktisk allerede sendt til Hamburg for å sondere arbeidsmulighetene der. Dette var ikke helt til ordensledelsens tilfredshet siden Hamburg sorterte under jesuittenes tyske provins, ikke under den flandro-belgiske (nederlandske).⁴⁴ En av disse jesuittene viste seg å være pater Gottfried Francken, som 5 år senere oppsøkte dronning Christina av Sverige i Stockholm. Fra Jesuittergeneralen fikk han et brev, hvor han ble oppfordret til å skaffe seg »adgang til Danmark og Norge, hvor man mener at markene er alt hvite til høst«.⁴⁵

Jesuittergeneralens invitt fikk umiddelbare følger. Hamburg nevnes ikke mer i rapportene fra den nederlandske ordensprovins. Videre ser man av et brev av 8. desember 1647 til den nederlandske ordensprovinsial Jean-Baptiste Engelgrave – han som oppsøkte Corfitz Ulfeldt i adelsmannsdrakt – at ordensgeneralen ikke lenger omtalte Danmark, men bare Norge. Videre ville han gjerne vite på hvilke premisser døren til Norge var blitt åpnet for katolske presters virksomhet. Provinsial Engelgrave har uten tvil kjent samme behov for informasjon ettersom han dagen før nevnte brev fra ordensgeneralen ble skrevet i Roma presenterte seg for den danske ambassadør i Haag. De to jesuitter som

uten å avvente tillatelse fra ordensledelsen i Roma var dratt til Hamburg, hadde øyensynlig kommet tilbake til Antwerpen.

Så ble spørsmålet dette: Hvem skulle sendes til Norge?

En av dem som ble utpekt til dette oppdrag var Jesuittpater Andreas Joostens som våren 1646 hadde fått et tydelig vink om å stille seg til disposisjon av sekretær Francesco Ingoli ved Propagandakongregasjonen i Roma, og som personlig hadde tilbudt seg å reise til Norge.⁴⁶ De geografiske og religiøse forhold i Norden var ham ikke fullstendig fremmed. Han hadde vært med på det mislykkede jesuittiske misjonsforsøk i Danmark i 1624 sammen med patrene Matthias Coolen, Judocus de Visscher og Gérard Carbonnel. Fra ordensgeneralen hadde Andreas Joostens selv fått det råd å vente til vinteren var over i Norge, og til religionsfrihetsdekretet var blitt ratifisert og offentliggjort i København før han satte kursen nordover til sitt nye virkefelt.⁴⁷ Men Joostens fulgte åpenbart ikke dette, for ikke lenge etter rapporterte han fra Bergen at det gikk bare tre skipsavganger om året fra Holland til Bergen. Den første seilingen avgikk i slutten av april, den andre i slutten av juli, og det tredje og siste i begynnelsen av september. Andreas Joostens må ha benyttet første skipsavgang ettersom han ankom til Hansabyen sammen med sin reiseledsager (*socius*) jesuittpater Mattheus Goesman i begynnelsen av mai.⁴⁸ Sjøreisen hadde tatt fem dager. Husverten de fikk bo hos var katolikk, og han presenterte sine »gjester« som sine slektninger. Den unge pater Goesman ble til og med introdusert som Andreas Joostens' sønn.⁴⁹

Mens de oppholdt seg i Bergen, feiret de daglig sin messe. Inntil den 16. mai hadde husverten vært tilstede én gang, og ellers to kvinner som hadde reist sammen med dem fra Holland. Ingen andre i huset visste at de var katolske prester, hverken pikene, tjeneren, eller noen av barna. Senere kunne de to søndager på rad selegere messen med 6-7 personer tilstede. Dette kunne de likevel ikke fortsette med, da det vakte mistanke hos naboene at tre eller fire personer kom til huset tidligere om søndagene mot all sedvane. Av den grunn turde deres vert ikke lenger la noen komme til huset for å treffe jesuittpatrene. Religionsfrihetsdekretet var fremdeles ikke blitt promulgert og gjort til lov. Det var kjent i Bergen at kong Kristian IV var død,⁵⁰ og man levde i spenning om den nye kongen ville loveste religionsfrihetsediktet for Norge.

En dag traff Andreas Joostens den ene av de to borgermestrene i Bergen. I løpet av samtalen spurte han om det var kommet noe kongelig påbud om at borgermestrene skulle innrømme de katolske handelsmennene i byen fri religionsutøvelse. I følge borgermesteren var det kort før kongens død virkelig kommet et brev som påla dem å undersø-

ke om en lov om fri religionsutøvelse kunne tenkes å fremme handelen i byen og virke innbydende på fremmede kjøpmenn slik at de slo seg ned der på samme måte som i Christiania og i Christianssand.⁵¹ Betingelsen var at ingen av Bergen bys borgere skulle få tillatelse til å avsverge sin lutherske tro. Men – fortsatte borgermesteren – stedets biskop og byens prester ville sikkert ikke bifalle en slik religionsfrihetslov, og heller ikke ville de fremste av byens rådmenn gjøre det samme, siden de var beslektet eller inngiftet i de førnevnte familiene. For muligens å få vite noe mer definitivt om denne sak skrev Andreas Joostens til sin kollega i København, pater Gottfried Francken, han som to år tidligere var reist til Hamburg og Holstein for å sondere situasjonen der. I brevet ble pater Francken bedt om å opplyse hvordan saken sto, og om mulig å gjøre sin innflytelse gjeldende hos den franske og den spanske ambassadør.⁵² Fra Amsterdam skrev Andreas Joostens senere at han ikke visste om pater Francken noensinne fikk brevet i hendene. Noe svar fikk han i ethvert fall aldri.

Mens dette foregikk tok det nye kongevalg til i København. Dette var man fullt klar over i Bergen. Der visste man også at Danmark var et valgrike, hvor kongens etterfølger måtte velges, mens Norge derimot var et arverike. Som arvefyrste kunne den nye kongen innrømme religionsfrihet i Norge – dette i motsetning til forholdene i et valgkongedømme, hvor adelen kunne stille betingelser (håndfesting). Fikk man et kongelig »Nei!«, da kastet man bort tiden til ingen nytte, mente Andreas Joostens. Ble derimot religionsfriheten sikret, da ville det være mer enn nok arbeid for de jesuitter som skulle virke i Norge. Ellers håpet Joostens at det også andre steder i Norge ville finnes folk som ville åpne sine hjem for de katolske prester som etterhvert ville bli stasjonert i landet. Innen han reiste fra Flandern fikk Andreas Joostens høre at en jesuittpater ved navn Wachter som da virket i Liège, ville være meget nyttig for det norske arbeidsfelt. Dersom provinsialen var av samme mening, kunne Wachter sendes nordover i slutten av august sammen med to andre patere – som for øvrig var brødre – ved navn Van Alckmade.

Rik på nye erfaringer vendte Andreas Joostens og Mattheus Goesman tilbake til Holland etter syv uker i Norge. De nådde Amsterdam den 3. juli 1648 (ny stil).

Som nevnt tidligere var stemningen i København langt fra udelt gunstig for Corfitz Ulfeldt, da han den 31. juli 1647 kom tilbake fra sine sendeferd til Haag og til Paris. Kongen var irritert på ham, og flere riksråder hadde forsøkt å undergrave rikshovmesterens autoritet ved å mistenkeliggjøre ham i kongens øyne og ved å kritisere skarpt hans

store pengeforbruk på sendeferden. Corfitz Ulfeldt tok dette meget ille opp, og holdt seg bokstavelig talt fra sitt embetskontor i flere måneder. Fra ingen av disse månedene kjennes det noen egenhendige brev fra kongen til rikshovmesteren til forskjell fra tiden før sendeferden da de brevvekslet én gang i uken eller oftere.

Først den 10. januar 1648 kunne sekretær Guiseppe Guglielmi meddele kardinal Fabio Chigi den gledelige nyhet at den danske rikshovmester hadde gjenopptatt sine embetsplikter. I den forbindelse uttrykte han det håp at »våre interesser« ville få fremgang, ikke minst etter som Ulfeldt hadde talt med kongen om religionsfrihetsspørsmålet flere ganger.

Samme dag – den 10. januar 1648 – sendte Kristian IV igjen et egenhendig brev til Corfitz Ulfeldt, der han oppregnet en del punkter han gjerne ville ha igjennom i Riksrådet og som han ba Ulfeldt overveie på forhånd. Blant disse punktene figurerte et forslag om en nærmere allianse med de hollandske Generalstatene mot Sverige, en sak som jo ikke var fremmede for gesandten Ulfeldt. Som punkt fire på listen anførte kongen: »Det vil vel haves i akt, at man får en ny stappel i København til de fremmede, som der kan være fri i deres huse og losjimenter til at utøve deres religion, eftersom handelen ved våre egne ikke synes å føre til disse rikers forbedring«.⁵³ Religionsfriheten for de fremmede handelsfolk var altså på ingen måte ute av kongens tanker, og nå er til og med et »stappel« i selve København kommet i tillegg. Tydeligvis hadde saken allerede vært omtalt blant Riksrådets medlemmer. I sitt brev av samme dato vet Guiseppe Guglielmi nemlig å berette at det nylig var blitt vedtatt på et fulltallig møte i Rådsrådet at spørsmålet om fri religionsutøvelse skulle drøftes i april måned. Dette var man blitt enig om med kongen i nærvær av de kongelige embetsmenn fra Norge, Riksmarsken, Riksadminralen, Rikskansleren (som snart skulle bli første Vice-Admiral), og Guvenøren av Skåne. Guiseppe Guglielmi hadde de beste forhåpninger om at religionsfrihetsediktet for Norge ville bli vedtatt og promulgert som lov, dette så meget mer som »vi hittil har de sterkeste på vår side«.⁵⁴

Men den »sterkeste på vår side«, Kristian IV personlig, døde den 28 februar 1648, og dermed var hele den kirkepolitiske situasjon blitt en annen. I de foreliggende brev fra Guiseppe Guglielmi til kardinal Chigi ble kongens bortgang hverken meldt eller omtalt direkte. Dette tyder på at ikke alle brev fra sekretær Guglielmi er blitt tatt vare på av Fabio Chigis stab. Guglielmis brev i tiden fra april til desember 1648 rapporterte begivenhetene i København nøye. De fortalte om valget av tronfølgeren, om kongehyldningen, om Kristian IVs begravelse, og om

Fredrik IIIs kroning. Legitimeringen av Kirstine Munks barn ble antydnet. Videre nevnte han Vibeke Kruses, den avdøde konges siste frilles, død.

Matmanglen i selve Roma så ut til å være stor, og Corfitz Ulfeldt hadde stillt seg villig til å organisere et hjelpearbeid. Men noen forhandlinger om religionsfrihetsspørsmålet nevnes ikke mer. Den håndfesting Fredrik III måtte underskrive den 18. mai 1648 hadde utelukket dette.⁵⁵ Tre dager senere sendte Hannibal Sehested sin betenkning til Riksrådet, der han – i selvforsvar – konstaterte at den religionsfrihet som var bevilget enkelte steder »hverken da eller siden er stillet udi Værk«, men at han hadde gitt lensmennene på disse stedene uttrykkelig ordre om »dermed at opholde og varligen ommgaaes til videre og nærmere Ordre«.⁵⁶ Stattholderen tilføyde at for ordens skyld burde lensmennene i Bergen og på Flekkerøen og også ham selv underrettes offisielt om den nye håndfestingens bestemmelser.

I tråd med dette sendte Riksrådet Hannibal Sehested den 1. juni 1648 en offisiell skrivelse om at heretter skulle »ingen fremmed Religions exercitia bliver tilsted«.⁵⁷ Til tross for denne bestemmelse fikk bankieren Selio Marselis i Christiania samme år sitt private privilegium om religionsfrihet – utstedt i juli 1646 – fornyet for ham selv og hans hus av den nye konge.⁵⁸ Da Peder Vibe i februar året etter fikk privilegier for sitt jernverk på Modum ble det likeledes presisert at håndverksfolk, berggeseller, og alle som trengtes til verkets »Brug og Tjeneste« skulle »der udi Riget lides og tilstedes uden nogen Molestie af Geistligheden, saa længe de eller deres ingen Forargelse giver«.⁵⁹

I sitt brev av 8. juli 1648 til kardinal Chigi fortalte Guiseppe Guglielmi at Hannibal Sehested hadde reist tilbake til Norge for fjorten dager siden, og han tilføyde: »Jeg anbefalte ham varmt hele religions-saken. Alt i den forbindelse ble avbrudt i og med kongens død. I Bergen der religionsfrihet fikk innpass, er den nå heller ikke lengre godtatt, ja direkte forbudt«. Guglielmi hadde fått vite at hele katolske familier var ankommet dit sammen med to jesuitter og noen sekulargeistlige som stattholderen hadde lovt å ta under sin beskyttelse, samt å tillate at de privat kunne holde sine gudstjenester uten noen fare inntil den nye konges tiltredelse (*sino al nuovo Rè*). Med ham måtte man så forhandle slik at privilegiene som hans far hadde gitt, skulle stå ved makt. Hadde Sehested enda håp om å kunne oppnå noe i forbindelse med kongehyldningen i Christiania den 24. august, eller har Guglielmi misforstått, eventuelt tolket stattholderens forsikringer på sin måte?

Chigisamlingens siste brev fra året 1648 er skrevet den 10. desember. Guiseppe Guglielmi sendte sine juleønsker til kardinal Chigi i Münster,

og avsluttet med å si at han håpet snart å kunne meddele hva man kunne vente av den nye konge. I februar 1649 reiste Corfitz Ulfeldt ut på sin andre »ambassade extraordinaire« til de hollandske Generalstatene. Chigisamlingens første brev det året er da også fra Haag, og er datert den 5. september 1649. Om religionsfrihetsspørsmålet er det ikke noen antydning. Men en ny sak dukker opp som øyensynlig er påbegynt i tidligere ikke besvarte brev. Dette gjelder de såkalte »Mødrene« (*le Madri*).

Kirstine Munks yngste datter, Dorothea Elisabeth, født i 1629, var blitt nonne i Køln. Sammen med sine foresatte prøvde hun nå å få ut sin del av sin arv etter den avdøde kong Kristian IV. Guiseppe Guglielmi meddelte at han hadde viderebefordret til Corfitz Ulfeldt en brevpakke som »Mødrene« (*le Madri*) hadde sendt ham. Tydeligvis var Corfitz Ulfeldt blitt bedt om å hjelpe til med å få dette ordnet. Arvesaken ble nevnt i flere brev fremover, ofte bare under stikkordet »Le Madri«.

Nonnen Dorothea Elisabeth var ikke den eneste fra den katolske leir som nøt godt av Corfitz Ulfeldts tjenstvillighet. I oktober 1649 klarte rikshovmesteren å få i stand en avtale mellom Danmark og de hollandske Generalstatene om Øresundstollen. I løpet av forhandlingene hadde Ulfeldt lagt inn et godt ord for den katolske biskopen Jakob de la Torre (med dekknavnet Ovezande). Dette var så meget mer viktig som Biskop de la Torre i august måned hadde opplevd et overfall fra de protestantiske myndighetenes side mens han holdt på å forrette ved en konfirmasjonsgudstjeneste i Zijdwind i den nordre – kalvinistiske – delen av Holland. Flere av de tilstedeværende prester var blitt idømt store bøter, mens biskopen selv ble landsforvist.

Da sekretær Guglielmi skrev til kardinal Chigi den 17. oktober 1649 kunne han meddele at Biskop de la Torre hadde oppsøkt ham dagen i forveien – incognito forresten – på sin gjennomreise sydover. Guglielmi hadde kunnet meddele ham at Corfitz Ulfeldt hadde talt hans sak hos Stattholderen, Prinsen av Oranien, og hos representantene for de hollandske Generalstatene. Dette hadde han gjort både muntlig og skriftlig. Endog et brev fra Biskop de La Torre som Guiseppe Guglielmi hadde viderebefordret til den danske rikshovmesteren, var blitt fremlagt i møtet med hollenderne, og disse siste hadde lovt å se med velvilje på biskopens sak. I Antwerp skulle Biskop de la Torre møte Ambassadør Le Brun, den spanske gesandt til fredsforhandlingene i Münster. Bare en uke senere reiste Corfitz Ulfeldt sammen med Guiseppe Guglielmi til Utrecht, hvor deres veier skiltes. Ulfeldt søkte nordover til Danmark, mens Giuseppe Guglielmi dro til kardinal Chigi

i Münster og senere til Italia etter først å ha tilbrakt enda et halvt år i Haag.

Tilbake i Danmark møtte Corfitz Ulfeldt en situasjon han neppe har gledet seg over. Allerede i 1943 skrev C. F. Bricka: »... hans Pragutfoldelse i det fremmede skapte Misstemning i det fattige Hjemland. Hertil kom, at Kongen havde benyttet Rigshofmesterens Fraværelse til at gribe ind i hans Myndighedsomraade, støttet bl.a. af den nye Statholder i København Joachim Gersdorf og den nye Rentemester Peder Vibe. Corfitz Ulfeldt mødte ved sin Hjemkomst stor Kulde ved Hove og stødte i Februar 1650 saa heftig sammen med Fredrik III i Spørgsmaalet om sine Embedsbeføjelser, at han helt trak sig tilbage fra Forretninger og Raadsmøder«. ⁶⁰ Samme år – eller nøyaktigere den 14. juli 1651 – rømte Corfitz Ulfeldt fra landet. Først dro han til Amsterdam, og så til Danmarks erkefiende Sverige.

Erindrer man Romas sene reaksjon på Barclaysaken, aner man Den romerske kuries og kardinal Chigis kloke forsiktighet. Med de forbindelser hans arbeid for religionsfriheten hadde fått, mente Corfitz Ulfeldt visstnok at sterke krefter muligens ville hjelpe ham med hans forhold til den nye konge, om hele hans stilling i Danmark skulle bli altfor vanskelig.

I februar 1651 hadde Ulfeldt reist for andre gang til Haag for der å forhandle med de hollandske Generalstatene. I kardinal Chigis dagbok for 12. februar det året vil man oppdage at Corfitz Ulfeldts livlege Otto Sperling ⁶¹ kom til ham den dagen. Av samme kilde får vi også vite at det kom noe eller noen fra København til ham også den dagen. Videre den 14. februar 1651 forteller Chigis dagbok at Guiseppe Guglielmi den dag hadde vært i konferanse med Ulfeldts livlege, en Dr. Otto Sperling som nå for første gang i dagboken nevnes ved navn. Kardinal Chigis brevregister for årene 1651-1652 viser at han den 13. februar 1651 skrev et brev til »Gran Maestro di Danimarca Ulfeldt«, hvor han takker for hans brev av 15. januar som Dr. Sperling hadde hatt med seg. Bare fem dager senere utgikk det et brev i sifferskrift fra Fabio Chigi til kardinalstatssekretær Giovanni Giacomo Panciroli. I dette refererte Chigi inngående om de tilbud og planer Corfitz Ulfeldt var kommet med. ⁶² Fabio Chigi oppholdt seg på det tidspunkt i Aachen antagelig for å søke kurbadene.

Det var et langt brev kardinalstatssekretær Panciroli mottok fra Aachen. Først hadde Corfitz Ulfeldt sendt Chigi et brev, hvor han ga uttrykk for at han fremdeles gikk med håpet om å kunne fremme den katolske religion i Norden. Han hadde nå trukket seg tilbake fra regjeringen, og mente å kunne gjennomføre denne sak, hvis pavestolen

forsynte ham med de nødvendige midler. Kardinal Chigi svar hadde vært at det var en del ting i brevet som han ikke forsto, noe som resulterte i at Ulfeldt hadde sendt sin livlege Otto Sperling til Chigi med fullmakt til muntlig å forhandle om dette anliggende. I brevet til Roma ble Dr. Sperling presentert som født i Hamburg. Videre gikk Sperling for å være katolikk i den tid han studerte ved det medisinske fakultet ved universitetet i Padova. Senere var han blitt gift i Danmark. Nå hadde han en formue på 50 000 dukater. Han var en lærd mann, ble det sagt i brevet. Han talte italiensk, og hadde overfor kardinal Chigi gitt et klart uttrykk for sin katolske livsinnstilling.

Fra Dr. Sperling hadde Fabio Chigi nå fått vite, hvorfor Corfitz Ulfeldt hadde trukket seg tilbake fra regjeringen i Danmark. Dette var skjedd fordi den nye kongen helt hadde latt seg lede av den nye kansleren. Videre klaget han over at den nye kongen syntes bare å være opptatt av alkymi og lignende, og følgelig levde i stadig større avstand fra sine undersåtter. På grunn af avgiftsøkningene vokste folkets motvilje mot kongen. Corfitz Ulfeldt hadde klart å få senket avgiftsbeløpene med den følge at folket ville ha ham til sin leder slik at denne kunne påvirke kongen til å endre standpunkt til spørsmål han hittil hadde avvist. Det alminnelige folk var helt på Ulfeldts side og imot den nye regjeringen. Videre hadde adelen ingen støtte hos den alminnelige borger ettersom den fremdeles hersket strengt over sine undergivne.

Foreløpig telte den danske adel ikke mer en 300 familier. Svenskene kjente til alt dette, og det kunne se ut til at de gikk med planer om å erobre landet med makt. Det som muligens avholdt dem fra å erklære krig var det faktum at den svenske enkedronning etter Gustaf II Adolf, Maria Eleonore, hadde trukket seg tilbake og slått seg ned i Danmark, da hun måtte forlate Sverige. Dessuten nærte enkedronningen velvilje overfor danskene. Danmarks 56-år-gamle kansler som under den forrige kong Kristian IV hadde støttet Corfitz Ulfeldt i hans bestrebelser for å gi katolikker tillatelse til å slå seg ned i Danmark for å styrke landets økonomi, hadde nå vist seg som hans motspiller, dette fordi han var en ivrig lutheraner og holdt med det lutherske presteskap. Han hadde til og med hatt den frekkhet å spre plakater hvor han anklaget Ulfeldt for papisme.

Den 54-år-gamle Corfitz Ulfeldt selv var en mann med et vinnende vesen. Han hadde også ry for stor klokskap. Hans hustru var den nye konges søster. Hennes ektefødsel og arverett etter kristian IV var allerede blitt stadfestet og erklært gyldig. Skulle en omveltning finne sted, kunne rikshovmesteren vinne landet for seg, fordi han var meget velhavende, og han disponerte over den danske krigsflåten. Det avgjørende

ville være om han kunne holde stand mot sine fiender. Hvis pavestolen ville støtte ham ved å låne ham halvannen million i penger, var utfallet sikret, mente kardinal Chigis hjemmelsmann. Innen et års tid ville Roma kunne regne med å få det lånte beløp tilbake og se sine kirker gjenåpnet, da det var Ulfeldts hensikt straks å erklære religionsfrihet, bekjenne seg selv som katolikk og leve deretter i håp om at folket snart ville følge hans egen eksempel, siden det fremdeles var mange – i sær i Norge – som av hele sitt hjerte var forblitt tro mot Den gamle kirke selvom de ikke kunne vise dette offentlig.

For å få en fortgang på sine planer hadde Corfitz Ulfeldt bestemt seg for selv å reise til Roma og oppsøke pavestolen i egen høy person. Som påskudd ville han skylde på sin helsetilstand som ikke var god. Stadige forkjølelser plaget ham, og stadig hadde han problemer med sine tenner. For øvrig ville han foreta denne reisen incognito. Selve turen fra København til Roma mente han kunne gjennomføres på 14 dager. Hjemreisen ville kunne gå like fort. Han trengte ikke mer en én dag til å fullføre sine samtaler med paven og Den romerske kurie.

Man kan ikke annet enn beundre kardinal Chigis evne til konsist og klart å sammenfatte alt hva Dr. Otto Sperling hadde fremlagt på Corfitz Ulfeldts vegne. Dr. Sperling reiste tilbake til sin oppdragsgiver i København. Med seg hadde han et svarbrev fra kardinal Chigi. Innholdet av dette brev ble referert i den rapport Chigi fem dager senere sendte til kardinalstatssekretær Panciroli i Roma. Her skrev han at han overfor Corfitz Ulfeldts utsending hadde gjort gjeldende at paven på ingen måte kunne tenkes å bruke våpenmakt for å gjennomføre religionsfrihetens prinsipper slik Ulfeldt tenkte seg. »De tilfeller hvor jeg har sett katolikkene understøttet med penger – så tilføyde jeg – da gjaldt det å forsvare seg mot fremmed vold eller å verge seg mot plageånder og for å oppnå fri religionsutøvelse. Derimot å frarøve en lovlig valgt fyrste hans rike synes meg en så motbydelig tanke at jeg ikke ville akseptere den. Enda mindre vil jeg råde eller yde hjelp til noe slikt så meget mer som pavestolen alltid søker å være rettferdig i det den gjør i bevisstheten om at Gud hjelper frem det som er rett. Den vil gå foran med godhet og ikke med verdslig politikk. For øvrig roste jeg hans iver og hans forsiktighet ved ikke å ha gjort direkte skritt i den retning. Og jeg lofte ham at jeg i nær fremtid ville underrette noen i pavens umiddelbare nærhet så vedkommende etter eget skjønn kan omtale saken for paven eller i motsatt fall gi meg underretning om det. Etter dette kan Ulfeldt selv avgjøre om han til sommeren vil reise til Italia eller ikke«.

Etter å ha referert sitt svar til Corfitz Ulfeldt tilføyde kardinal Chigi

noen linjer som man kunne kalle hans egen kommentar til saken. Han sa at hvis ikke Ulfeldt i Wien, Holland, og i Paris hvor han var sendemann, hadde hatt ry for å være en av de mektigste menn i sit hjemland, ville han ha trodd at ergrelse var den egentlige drivfjæren bak hans ønskemål – ergrelse over at han ikke lenger hadde like stor innflytelse på den nåværende konge som på hans forgjenger. »Jeg vet,« fortsatte kardinal Chigi, »at han hadde planer om å slå seg ned i Kirkestaten, og at han til det formål hadde deponert store verdier i juveler, gull og sølv på forskjellige steder [utenfor Danmark]. Både på grunn av det gode inntrykk jeg har av hans klokskap og fordi jeg gjerne ville støtte hans intensjoner med hensyn til religionsfrihetsspørsmålet, har jeg villet meddele Dem alt dette. Min bønn er å gjøre det mulig for meg å gi ham et svar henimot påske slik som jeg har lovt ham. Hele denne saken har han behandlet så hemmelighetsfullt at ikke engang Guglielmi vet om det, han som nå har vært hos meg i flere måneder og som har vært hans mellommann for å vekke min interesse for religionsfrihetens sak deroppe. Han har et godt vennskskapsforhold til de hollandske Generalstatene som nå underhånden har latt ham forstå at den nåværende [danske] konge – under påvirkning av kansleren – ikke har til hensikt å overholde traktaten som Ulfeldt for ikke lenge siden hadde inngått med dem. Han har også andre kontakter. Med det pengebeløp nevnt ovenfor mener han å kunne stille på benene en hærmaakt – blant disse vil det være katolske leietropper – som vil sikre ham overtaket. Alt dette er fremlagt her, og han vil forklare dette enda bedre muntlig, dersom han får komme til Roma.«

Intet unntatt at dette brev fra kardinal Chigi til Giovanni Giacomo Panciroli ble sendt i sifferskrift.

Historikeren A. von Reumont, som publiserte dette oppsiktsvekkende brev i en tysk oversettelse med kommentarer, kunne bare konstatere at alle de planer Corfitz Ulfeldt hadde meddelt kardinal Fabio Chigi gjennom sin mellommann Otto Sperling ikke hadde ført til noe som helst. Dette var skjedd enten fordi den pavelig kurie ikke ville slå inn på så eventyrlige veier eller fordi Ulfeldt selv helt enkelt manglet muligheter til å virkeliggjøre sine planer.

Dette siste er kanskje ikke det minst sannsynlige for i juli 1651 rømte Corfitz Ulfeldt fra Danmark. Likevel er det nok Reumonts første alternativ som har historien med seg, for allerede den 18. mars 1651 avgikk det et svar til kardinal Chigi fra kardinalstatsekretær Pamphili. I dette brev gjentok Pamphili stort sett Chigis forsiktige argumentasjon for at pavestolen ikke skulle engasjere seg i Corfitz Ulfeldts storslåtte planer. »Størrelsen og konsekvensene av det som er foreslått,« skrev kardinal-

statssekretæren, »er i den grad voldsomme at de ikke berettiger noen anvendelse. Pavestolen bruker ikke voldelig makt, hvis det ikke er for å forsvare religionen. Når det gjelder troens utbredelse må den [pavestolen] holde seg til Kristi eksempel og forkynnelse. En ny krig i Norden ville i et slikt tilfelle ikke være en umulighet. Dette ville gi protestantene nye påskudd til å sende sine hærer ut på nye »cimenti«. Å gå imot en lovlig valgt fyrste kan ikke resultere i annet enn tap av respekt for den katolske religion. Ulfeldt bør se det umulige i alt dette, og la sin iver konsentrere seg om andre verdier og midler«.⁶³

Tidligere i denne artikkelen da de to jesuittene var godt og vel tilbake i Amsterdam etter sitt korte opphold i Bergen, kunne vi ha skrevet: Exit religionsfriheten. Her kunne man skrive: Exit Corfitz Ulfeldt som forhandler med pavestolen i Roma.

Forkortelser:

Arch. Vat.	= Archivio Segreto Vaticano.
ARSI	= Archivum Romanum Societatis Jesu.
Bibl. Vat.	= Biblioteca Vaticana.
DHT	= (Dansk) Historisk Tidsskrift.
NRR	= Norske Rigs-Registranter.
NST	= Norsk Slektshistorisk Tidsskrift.
NTT	= Norsk Teologisk Tidsskrift

1. Den gang i Preussen, etter 1945 i Polen. Jfr. Duin, *Norske Studenter på Jesuittenes Skoler* (NST XII, 1950) s. 360-90.
2. Trykt i *Danske Kirkelove*, Bd. III s. 16 og i *Ny Kirkehistoriske Samlinger* Bd. IV (1867-8) s. 758.
3. NRR IV s. 153-4 (datert 9 juni 1606). Jfr. Duin, *Jesuitterdommen på Gjerpen Prestegård 1613* (NST XIII, 1951) s. 1-11.
4. Trykt i *Danske Kirkelove* Bd. II s. 38-39.
5. Brev av 16 mai og 6 juli 1648 publisert av J. Kleijntjens i *Efforts des jésuites néerlandais en vue de la fondation d'une mission en Norvège en 1648 et les années suivantes* (NTT 1949) s. 3-8.
6. NRR IX s. 220: »... at han og hans ganske Huus maa være fri for Geistlighedens Molestie udi Religionen ...« (datert 18 juli 1646).
7. NRR VIII s. 430.
8. *Kong Kristian den Fjerdes Egenhændige Breve* Bd. VIII nr. 337 og 338.
9. Ibidem Bd. VI s. 171 note 1. See også Kr. Erslev, *Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid* Bd. III s. 322.
10. Brevet befinder seg i Bibl. Vat. Chigi A.I.6 fol. 48r-48v. Dagboksnotatet er i Bibl. Vat. A.I.8g (1643-1646) fol. 96r.
11. Martin Stricker, født i Lübeck, studerte ved jesuitterkollegiet i Braunsberg i tiden 1597-1609. Han ble prestevigd i 1607/8, så kannik i Hildesheim, og endelig stasjonert i Hamburg hvorfra han besøkte København noen ganger.

12. Sekretær Guiseppe Guglielmis brev av 19/29 juni 1646. Jfr. Bilag nr. 1. Guglielmi nevner rikshoffmesteren aldri ved navn. I dette første brev kalles han uttrykkelig *il Gran Maestro di quel Regno*. Senere omtales han meget ofte bare med forbokstavene G.M. eller som *il Cornificio* eller som *il Unicornio*, en italiensk omskrivning av Corfitznavnet.
13. Guglielmis brev av 10/20 juli 1646. Jfr. Bilag nr. 2.
14. Guglielmis brev av 7 august 1646 datert i Amsterdam. Jfr. Bilag nr. 3.
15. Uten tvil Fabio Chigis brev av 10 august 1646 nå i Bibl. Vat. Chigi A.I.6 fol. 57r-57v.
16. Sannsynligvis konsulen i Hamburg.
17. Ovezande var dekknavn for Biskop Jakob de la Torre, hvis mors pikenavn var *Vrouwe van Ovezande*.
18. Fabio Chigis svarbrev fra Münster nå i Bibl. Vat. Chigi A.I.6 fol. 57r-57v nevnt ovenfor i note 15.
19. Bibl. Vat. Chigi A.I.6 fol. 69v.
20. Brevet synes nå tapt. Muligens vil den være å finne i den store Chigisamlingen i Vatikanbiblioteket, dersom den ikke er blitt makulert av en eller annen grunn.
21. Bibl. Vat. Chigi A.II.47 fol. 114r.
22. Dette skjedde uten tvil for å unngå de skjebnesvangre kollisjoner og misforståelser som fandt sted i Danmark i 1624 i forbindelse med jesuittenes og dominikanernes misjonsforsøk i Malmö representert ved Matthias Coolen, Gérard Carbonel, Nicolas Janssens og Jacob de Brouwer. – Den 3. september 1646 var Jean-Baptiste Engelgrave blitt utnevnt til provinsial for jesuitterordenens flanderske (nederlandske) provins. Hans etterfølger tiltrådte den 19. september 1649. Deretter ble Engelgrave valgt for andre gang til dette viktige embete den 19. september 1652.
23. Kurfurst Wilhelm av Brandenburg hadde så sent som i 1642 ført ekteskapsforhandlinger med Sverige. Det var enkedronningens 16-årige datter Kristina som da var i bildet. Jfr. *Kong Kristian den Fjerdes Egenhændige Breve* Bd. VII s. 203 note 4. – Prins Fredrik av Oranien var stattholder i Holland fra 1625 til sin død i 1647. Hans datter het Luise Henriette.
24. En antydning om at det måtte »vedtas av et enstemmig riksråd«?
25. Jfr. C. O. Bøggild-Andersen, *Hannibal Sehested. En dansk Statsmand* (1956) s. 78.
26. Bibl. Vat. Chigi A.II.47 fol. 131v.
27. Avskrift fra det svenske riksarkiv i C. F. Allens *Samlinger* Bd. I nr. 18 (København, Det kgl. Bibliotek). Jfr. E. L. Gigas, *Katalog over det kgl. Biblioteks Haandskrifter* Bd. I (1903) s. 120.
28. Oslo, Riksarkivet, Kancelliet, skap 14, pakke 115, lit. E (ny registratur, dvs. gjenoprettet gammel registratur).
29. *Kong Kristian den Fjerdes Egenhændige Breve* Bd. VI s. 197 nr. 222.
30. Ibidem s. 200.
31. Erslev, *Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid* Bd. III s. 295, 298-9.
32. Jfr. kongens brev av 12/7 (besvart 13/7 og 15/7) og av 16/7 (besvart 19/7) i *Kong Kristian den Fjerdes Egenhændige Breve* Bd. VI s. 306-7, 310-11. For svarene, jfr. Erslev, *Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid* Bd. III s. 371, 396, 400-1.
33. *Kong Kristian den Fjerdes Egenhændige Breve* Bd. VI s. 316.
34. Ankomsen til Saint-Denis skjedde allerede den 5. april. Jfr. Duin, *Norsk-danske Religionsforhandlinger i Paris under Kristian IV (1647)* (DHT 11 Række Bd. III, 1951) s. 242.

35. John Barclay (1582-1621) skrev *Parænesis ad Sectarios* (1617), *Argenis* (1621) som ble sterkt beundret av Richelieu, Leibnitz og Grotius, og *Satyricon* (1605-1606). Han var høyt anskrevet hos kong Jakob I av England. På innbydelse fra pave Paul V kom han til Roma i 1616, hvor han ble tatt imot av kardinal Bellarmin og fikk en pavelig pensjon.
36. Kilden er publisert av I. Hansteen Knudsen i *De Relationibus inter Sanctam Sedem et Norvegiam* (Roma 1946) s. 184-7. For problemene kilden stiller og deres løsning, jfr. Duin, *Norsk-danske Religionsforhandlinger i Paris under Kristian IV (1647)* (DHT 11 Række Bd. III, 1951) s. 235-55.
37. Bispestolen i Toul sto ledig etter Jacques de Bret som døde den 16. juni 1645. Til etterfølger utpekte pave Alexander VII (den tidligere kardinal Fabio Chigi!) André de Saussay i 1656.
38. Jfr. Duin, *Norsk-danske Religionsforhandlinger i Paris under Kristian IV (1647)* (DHT 11 Række Bd. III, 1951) s. 240-1. – Den tydeligvis utålmodige Barclay skrev også til kardinal Fabio Chigi i Münster, noe som fremgår av Chigis svar til Barclay datert den 12. des. 1647 (Bibl. Vat. Chigi A.I.6 fol. 160r-0v), samt av Chigis brev til kardinal Panciroli datert 16. okt. og 20. nov. 1648 (Arch. Vat., Particolari Vol. 16 fol. 165r og 169r).
39. Jens Bjelke var kansler fra 1614 til sin død i 1659. Sønnen Henrik ble senere riksadmiral.
40. Jfr. broren *Jørgen Bjelkes Selvbibliografi* utgitt av I. A. Fridericia i København i 1890 s. 95: »... huoreffter de trende Brødre begaf dem til Arendal og derfra paa Skib til Holland, huor udi den Haag de opwartet Encke Princessen af Oranien og Førsten af Brandenburg, som var forloftet med den eldste Prinsesse, disligeste opwartede den danske Ambassadeur Ulfeld og andre fornehme Herrer paa 14 Dags Tid. Obersten og Mayoren tog Afscheid og begaf dem fra Hag til Mønster, mens Capteinen ofuer til Franckrig der at tage Tieniste under Militien. Imidlertid Obersten og Mayoren war i Mønster, opwartede de Ambassadeurene som var kommen at tractere om Freden ...«.
41. Enkelte brev fra Chigi gir rom for formodningen om at det har vært flere brev fra Guglielmi, brev som antagelig ikke inneholdt noe vesentlig og av den grunn er blitt kastet. Nummereringen på Guglielmibrevene skulle da skrive seg fra en eller annen arkivar.
42. Bibl. Vat. Chigi A.III.67 fol. [288]r-8v. – Nuntius Guidi del Bagno var i Paris i tiden 1643-1656. Han må ikke forveksles med Giovanni-Francesco Guidi del Bagno som var nuntius i Brussel i tiden 1621-1627, og deretter i Paris til 1630. En tid førte han en livlig korrespondanse med dominikanerpater Nicolas Janssens som i 1624 var i København, samt med dennes bror, Dominicus Janssens, som også var dominikaner, angående katolikkene i Hamburg og i de danske hertugdømmene. Jfr. denne korrespondanse i Paris, Bibl. National, lat. 5174 og 5175 B).
43. Andreas Joostens brev til Propaganda i Roma, datert den 10. mars 1646, med en italiensk optegning av Propagandakongregasjonens sekretær Ingoli er trykt i J. Cornelissen, *Romeinsche bronnen voor den kerkelijken toestand der Nederlanden* Bd. I (1591-1652) (*Rijks Geschiedkundige Publicatiën* nr. 77) s. 785.
44. ARSI Flandro-Belg. VI¹ s. 213 (datert 1 sept.) og s. 215 (datert 15 sept.).
45. ARSI Flandro-Belg. VI¹ s. 218 (datert 15 sept.). Jfr. Johannesevangeliet kap. 4,35.
46. Jesuittergeneralens brev til Jean-Baptiste Engelgrave, datert 29 des. 1646, i ARSI Flandro-Belg. VI¹ s. 240.
47. Svarbev av 26 januar 1647 i ARSI Flandro-Belg. VI¹ s. 247. Joostens hadde skrevet den 13. desember 1646.

48. De seilte øyensynlig fra Rotterdam. I ethvert fall har Andreas Joostens ventet på skipsleilighet der. Ventetiden benyttet han til å drive sjelesorg sammen med de to fastboende jesuittene, noe som senere ble påtalt fordi disse uten å inhenne tillatelse fra ordensledelsen i Roma hadde utvidet sin stab. – Mattheus Goesman hadde sin prestetjeneste i Maas-en-Waal siden 1647, og fortsatte der igjen til 1650 »etter ekspedisjonen til Norge«. Jfr. J. Kleijntjens, *De jezuieten in de Hollandsche Missie* (Haarlemsche Bijdragen Bd. 55, 1937/8) s. 40.
49. Samtlige opplysninger om deres opphold i Bergen er hentet fra Andreas Joostens egenhendige brev skrevet fra henholdsvis Bergen (datert den 16. mai 1648) og Amsterdam (datert den 6. juli 1648), begge publisert med endel lesefeil i J. Kleijntjens, *Efforts des jésuites néerlandais etc.* (NTT 1949) s. 1-8 med tilleggsbemerkninger av E. Molland sammesteds s. 15-20.
50. Molland (NTT 1949 s. 17) opplyser at nyheten nådde Bergen den 23. mars (gammel stil).
51. MS leser feilaktig: *Christianstad*.
52. I København forrettet pater Francken sine gudstjenester i de franske og spanske gesandtskapsboliger. Jfr. Duin, *Katolske Prester i Stockholm og København 1647-1654* (Lumen 1963) s. 125, 143.
53. *Kong Kristian den Fjerdes Egenhændige Breve* Bd. VIII s. 409-11 nr. 368.
54. Jfr. Andreas Joostens brev, datert Amsterdam 6 juli 1648, omtalt ovenfor i note 49: »... kort før kongens død var det kommet brev ...«.
55. *Aarsberetninger fra det Kgl. Geheimarchiv* udg. af C. F. Wegener, Bd. II (1856-60) s. 112: »... och icke tilstede, at nogen, som sig her i rigerne at bygge och boe nedsetter, maa haffue frihed til anden religions exercitium at bruge end den, som nu vdi rigerne brugelig er ...«.
56. Thyra Sehested, *Hannibal Sehested. En Beretning efter trykte og utrykte Kilder* Bd. II (1886) s. 64.
57. NRR IX s. 19-20. Dokumentet er undertegnet av »Danmarks Riges tilstedeværende Raad«. Elleve riksråder underskrev, deriblant Corfitz Ulfeldt. Hannibal Sehesteds navn forekommer ikke, selv om han var tilstede i riksrådet samme dag.
58. NRR IX s. 219-20 (datert 24 des. 1648).
59. NRR IX s. 304-9. Året etter henstilte kongen til Generalstatene i det kalvinske Holland at de skulle gi lutheranerne i Deventer fri religionsutøvelse med følgende begrunnelse: »... at forskjell i religion aldri nødvendigvis fremkaller uro i et land fordi 'das gemeinnützige commercium worin anima et vita civitatum besteht, dadurch hoch stabiliret wird'.« Jfr. J. A. Fridericia, *Adelsvældens siste Dage* (1894) s. 18 note 36.
60. Jfr. Dansk Biografisk Leksikon Bd. 24 (1943) s. 468.
61. Dr. Otto Sperling (1612-1681) var ekteparet Ulfeldts livlege og betrodde venn gjennom mange år. Ofte påtok han seg rollen som mellommann, når Ulfeldtfamilien skulle løse sine problemer med venner og bekjente.
62. Originalen befinner seg i Bibl. Vat. Chigi A.II.29 fol. 194r-6v. Brevet er publisert i tysk oversettelse av A. von Reumont i *Fabio Chigi – Papst Alexander VII in Deutschland 1639-1651* (Zeitschrift des Aachener Geschichtsvereins Bd. VII, Aachen 1885), hvor det på s. 31-37 anføres et kapittel 5 med titelen *Der dänische Reichshofmeister Corfitz Ulfeldt*. Selve den tyske oversettelsen finnes i nevnte tidsskrift s. 33-36. – Dette brev synes imidlertid å ha vært omtalt og kommentert for første gang av Ignazio Campi i *L'epistolario inedito di Fabio Chigi poi Alessandro VII* (Atti della Reale Academia dei Lincei, Classe di scienze morali, Serie 3, Memorie Vol. I, Roma 1877) s. 393-403.

63. Kardinal Pamphilis svar befinner seg i Bibl. Vat. Chigi A.II.47 fol. 243r-4r. Ifølge Eyriès, *Dannemark* (Univers. Histoire et Description de tous les Peuples, Paris 1846) som er sitert hos Ignazio Campi (1877 s. 400 note 2) nevnt ovenfor i note 62, skulle Corfitz Ulfeldt innen Fredrik IIIs kongevalg ha latt utdele pamfletter, hvor han understrekte Norges rett til å skille seg fra Danmark, noe som lar formode at han tenkte på å oppnå kongeverdigheten for seg selv i et av tvillingrikene.

Bilag

Utdragene nedenfor består dels av oversettelser, dels av regester av brev til kardinal Fabio Chigi, den Apostoliske Nuntius til Köln, fra Guiseppe Guglielmi, Corfitz Ulfeldts italienske sekretær. Kardinal Fabio Chigi var på dette tidspunkt pavestatens representant ved fredsforhandlingen i Münster i tiden 1646-1648. Fabio Chigi er bedre kjent som Pave Alexander VII.

Originalene til brevene som utdragene stammer fra, befinner seg i Biblioteca Vaticana, Chigi A.III.64 fol. 571r-607r. De preliminnære utkast til oversettelsene og regestene nedenfor ble utført av Avdelingsbibliotekar ved Det teologiske Fakultet ved Universitetet i Oslo, Fredrik W. Elvedahl.

1

Hamburg, 29/19 juni 1646. fol 571
Guglielmi hadde ikke planer om å besvære Chigi med brev før han hadde fullført sin reise. Han er imidlertid blitt tvunget av omstendighetene til å oppholde seg i Hamburg til neste dag. Han reiser da videre til Danmark med postvognen. Da han frykter at hans taushet kan bli misforstått, benytter han anledningen til å sende Chigi en hilsen og samtidig en rapport ... Av den danske sendemann i Hamburg har Guglielmi fått vite at Ulfeldt reiser sammen med sin hustru. Dette bekrefter i enda høyere grad det som er blitt sagt i samtale med Chigi ... Til Stricker har han bare sagt så meget som han er blitt pålagt av Chigi. Han anmoder pånytt om Chigis beskyttelse for foretagendet.

2

Hamburg, 10/20 juli 1646. fol. 572
To timer før Guglielmi skulle dra til Holland traff han en kjøpmann som kom fra Danmark. Han forsikret ham om at Roch ikke var reist med Ulfeldt, men var blitt igjen i Danmark for å passe huset og de to småguttene. Dette har gitt Guglielmi litt å tenke på, og har fått ham til

å avlyse sitt foretagende, samt å skrive til Roch og fortelle ham at han er i Hamburg og venter på nærmere ordre om hva han skal gjøre. Igår fikk han svar med beskjed om å dra til Amsterdam og der treffe Ulfeldt. Roch vil skrive til ham igjen i Amsterdam og fortelle om det som ikke er ham tillatt i øyeblikket ... Søndag, mandag eller tirsdag vil Guglielmi reise, og nå med båt da han ikke har vært helt frisk de siste dagene og ennå føler han seg litt svak.

3

Amsterdam, 7 august 1646.

fol. 573

Guglielmi kom igår vel frem til Amsterdam, hvor han fikk vite at Ulfeldt med hustru, barn og følge var ankommet for to dager siden. Han ble mottatt av disse med stor vennlighet. Men tiden var for knapp til at han fikk oppklart grunnen til at han ble innkalt av disse eksellsene. Heller ikke klarte han selv å finne ut av det ... Imorgen drar Ulfeldt til Haag, hvor han visstnok skal oppholde seg i to til tre uker. Jeg følger etter i overensstemmelse med Deres instruks.

4

Haag, 21 august 1646.

fol. 574

Guglielmi takker for mottatt brev. Av dette forstår han at det står bra til med Chigi. Sammen med brevet har han mottatt en kopi av missivet fra Propagandakongregasjonen i Roma. Gjennom konsulen har han oversendt dette til den samme pateren i Danmark. Han finner det unødvendig å anmode Chigi om å ta »il negotio« med i sine bønner.

5

Haag, 31 august 1646.

fol. 575

Hodet til Den hellige Knud, martyr og konge av Danmark, befinner seg ennå uskadd og godt bevart etter de ødelegelser som religionsskiftet førte med seg i Danmark. Man vil kanskje kunne få det utlevert fra kongen med de nødvendige erklæringer om ektheten. Guglielmi ber Chigi gi beskjed om hvorvidt man skal prøve å få relikviet utlevert, og om det da skulle være som en foræring fra en rangsperson. Guglielmi ber Chigi om å vise absolutt diskresjon i denne sak for at ikke eventuelle forhandlinger skal vanskeliggjøres. Han avventer Chigis svar.

6

Haag, 11 september 1646.

fol. 576

Guglielmi svarer på brev av 3. og 6. september. Chigi har tidligere mottatt brev fra ham. Dette forklarte delvis grunnen til hans nærvær i Haag. Oppholdet i Frankrike forskyves ikke av den grunn ... Årsaken til at Ulfeldt oppholder seg så lenge her og hva hans egentlige oppdrag er, kan Guglielmi ikke si med sikkerhet. Men det han har kunnet gjette seg til er at han avventer utfallet av forhandlingene mellom spanierne og hollenderne¹ for å kunne vite om det er mulig å få til en forsvarsallianse (*lega à diffensione*) og samtidig å sikre fri sjøreise i Det baltiske hav. I dette arbeid tror Guglielmi at også den polske konge vil delta. Dette har han i det minste fått ut av de meget frie samtaler Guglielmo Roncagli har hatt med ham. Denne personen skal være den samme konges resident i Frankrike, og om ca. tre uker vender han tilbake hit ... for å ha samtaler med de andre stater som han allerede har hatt audiens hos. I tillegg kommer svangerskapet til Ulfeldts hustru, selv om dette kommer i andre rekke. Hun venter å nedkomme ved Mikkelsmesstider. Dette er årsakene til den ovenfornevnte forsinkelse, og er svar på et første ...² Til slutt bes Chigi sende all post til Guglielmi gjennom de la Torre.

1. Antagelig hentydning til fredsforhandlingene i Münster.

2. Her følger noe skrevet i sifferskrift.

7

Haag, 11 desember 1646.

fol. 579

Guglielmi er kommet vel frem til Haag uten å ha støtt på noen vanskeligheter.¹ Han ankom samme dag som man om aftenen skulle feire bryllupet mellom kurfyrsten av Brandenburg og den eldste datter til prinsen av Oranien. Bryllupet ble feiret uten store seremonier og utgifter; og i al hast, da få var tilstede – især av utlendinger. Av disse siste var det vel ikke mer enn ti. Imidlertid fortsetter han å forhandle med disse statene. Man vet ennå ikke når han drar sin vei, men man tror det blir snart ...

Under de første samtalene som jeg hadde med Ulfeldt ble det sagt til meg at fire dager før min ankomst hadde jesuitterprovinsialen for Flandern vært hos ham ikledt adelsmannsdrakt for å vite om det var sant det som, De vet, er skjedd i Norge. Han ba om at Ulfeldt ville nøye seg med å la patrene fra hans orden få adgang til å virke der. Etter at de hadde hatt en lang samtale om dette spørsmålet, avsluttet Ulfeldt [audiensen] uten å binde seg til noe som helst løfte. Hans ord var helt uforbindtlig av grunner jesuitterprovinsialen hadde merket hos ham –

nemlig at han [Ulfeldt] var mer opptatt av å oppnå materielle fordeler enn av å vinne sjeler. Ulfeldt har derfor bedt meg meddele Dem om denne samtalen slik at De ikke bare er informet, men også kan bruke Deres autoritet til å utvirke at de gode patrene forblir i Kristus og ikke ødelegger på én dag det som er bygd opp gjennom mange år, slik at ikke deres navn blir til skade i Nord slik det skjer i Holland.

Hva [religionsfrihets]dekretet angår sier han at det ennå ikke er promulgert, fordi han ikke er i hjemlandet. Uten hans nærvær der kan intet gjøres i denne sak. Men alt ligger til rette. Det sies at man allerede har funnet tre katolske familier [i Norge], og at mange katolikker er vendt tilbake dit, og at atter andre fremdeles reiser dit opp. Men noe av det første som han [Ulfeldt] må gjøre når han kommer hjem er å fremme denne sak slik at den går i orden.

Om enhjørningen sies det at den har mange egenskaper. Blant annet kan den brukes som et middel mot pest, all ondartet feber, kopper, forgiftning (så sant den ikke er etsende) og annet slikt som alle leger vet. Ennå tenker man ikke på å dra til Frankrike, og man tror at man skal være her vinteren over.

1. Guglielmi besøkte Chigi i Münster den 29 okt. 1646 i følge Chigis private dagbok (*diario*) nå i Det vatikanske bibliotek.

8

Haag, 31 desember 1646.

fol. 580

Det jeg skrev til Dem i mit siste brev – i forbindelse med ønsker om en God Jul – angående det som var sagt til meg av Ulfeldt, vil jeg pånytt etter hans ordre minne Dem om. Og selv om De i Deres brev av 22. ds. gir meg beskjed om allerede å ha informert kilden,¹ frykter Ulfeldt en viss strid omkring dette på grunn av uroen blant det gode folk. Men jeg ber Dem være oppmerksom på dette ... Omkring slutten av januar begynner avreisen til Frankrike via Flandern. Jeg underretter Dem om dette. Samtidig ber jeg Dem om æren av å få Deres ordre angående det som skal gjøres der. Her tales det ikke om annet enn fred. Man frykter absolutt ikke franskmennenes ankomst som ventes fra time til time. Ja, flesteparten av disse statene har trukket seg ut i tide for å gi seg god tid. Brandenburgeren drar om noen dager til Cleve med løfte – sies det – fra disse stater om bare beskyttelse eller hjelp for Pommern. Det er det jeg kan fortelle Dem i øyeblikket. Hilsener osv.

P.S. I det jeg avslutter dette brev mottar jeg en sørgelig hilsen fra den stakkars katolikken i Danmark som jeg anbefaler så meget jeg

kan. Jeg minner Dem om ham, og anbefaler ham til Deres barmhjertighet og beskyttelse.

1. I sitt brev til Guglielmi av 22. desember skrev Chigi bl.a. at han hadde skrevet til kilden (*scrivendone al fonte*), slik som Ulfeldt hadde antydnet. Det er antagelig Roma som menes.

9

Haag, 13 februar 1647.

fol. 581

...¹ og også at De taler med patrene der, hvis De finner dette formålstjenlig, eller å skrive til de andre i ...² som De synes best.

Kort sagt, han vil gjerne stå Dem til tjeneste med hva De enn måtte ønske. Dette forsikrer han Dem om også for fremtiden. Hvis jeg har anledning til å be ham om det, skal jeg gjerne gjøre det. Imidlertid ser jeg det slik at et positivt resultat ikke uten videre kan sikres nettopp på grunn av hans ettergivenhet overfor alle.

Herfra kan jeg ikke meddele noe nytt utover dette – etter det Ulfeldt antar – at freden [fredsforhandlingene?] fortsetter i disse landene. Han [Ulfeldt] vet dette fra en pålitelig kilde, og holder det for sikkert.

1. Teksten begynner brått på side 581r. Versosiden er blank. Tallet 581 er en foliering med stempelmaskin. Den opprinnelige håndskrevne foliering 533 (nå fol. 581) angir heller ikke noe manglende blad. Rekkefølgen av de håndskrevne siffer er uten brudd: 532, 533, 534 (nå fol. 580, 581, 582).
2. Uleselig. Antagelig et stedsnavn, kanskje Cleve?

10

Haag, 7 mars 1647.

fol. 582

Avreisen til Frankrike er fastsatt til mandag, hvis ikke annet blir bestemt via Flandern. Jeg skal ikke glemme når vi kommer dit, å hilse Abbed Bichi¹ fra Dem. Når jeg kommer til Paris, vil jeg skrive i overensstemmelse med det De bestemmer. Ulfeldt takker Dem hjerteligst for det De har gjort for ham ved å skrive til nuntien i Wien. Han setter stor lit til dette, og kysser Deres hender osv.

Jeg minner Dem igjen om den stakkars botferdige [danske katolikk], og så meget jeg kan anbefaler jeg ham til Deres barmhjertige beskyttelse.

Man trodde i natt at prinsen av Oranien skulle forlate dette livet, da han fikk en uventet feber som varte i 24 timer.² Han har kommet seg litt. Men dette er likevel ingen ubetydelig hending, når man tar hans avkreftede legeme i betraktning. Generalstatene har ennå ingen beslutning tatt i spørsmålet om krig og fred, siden alle ennå ikke er kommet. Man har likevel begynt å ta for seg det som skal behandles, men man

[vi?] har ikke klart å få rede på hva de vil foreta seg, selv om man gjetter på fred på grunn av den alminnelige tendens.

1. Antonio Bichi var pavelig internuntius i Brussel i tiden 1642-1652. Han var i slekt med kardinal Chigi, og hørte til hans stab i Köln før 1642. Jfr. H. Biaudet, *Les Nonciatures Apostoliques Permanentes* (Helsinki 1910) s. 254.
2. Stattholder prins Frederik Hendrik (1625-1647).

11

Saint-Denis, 11 april 1647.

fol. 583

Ved min avreise fra Brussel skrev jeg et brev til Dem som jeg ikke tviler på at De har mottatt gjennom Abbed Bichi, siden jeg ga det til ham. For å anmode om nærmere ordre fra Dem gir jeg nå beskjed om min ankomst til Saint-Denis. Ferden til Paris er stoppet opp her fordi man avventer hele Ulfeldts følge som – via Calais – har brukt lengre tid muligens på grunn av hard sjø. I mens gjør man livréen i stand samt alle de ting som er nødvendige for inntoget, som jeg tror ikke vil finne sted før etter [påske]høytiden. Mazarin minner meg om det De har gitt meg ordre om.

12

Utrecht, 11 juli 1647.

fol. 584

I det jeg nesten var steget opp i vognen, ble jeg stanset av oberst Bjelke, sønn av kansleren i Norge og bedt om å skrive et anbefalingsbrev for ham til Dem. Det gjorde jeg meget gjerne, da han er en betydelig personlighet, og dessuten er han en av dem som med hele sin familie støtter det katolske parti i sitt hjemland. Han er sammen med sin familie mer katolsk enn luthersk – likevel på den nordiske måte. Sammen med ham kan De ha samtaler om den gjenoppblomstrende situasjon deroppe. Jeg er villig til å tro at han ikke vil finne det ubehagelig at De snakker med ham. Dermed kan De gjøre deres observasjoner og ha noe nytte av det. Når det dreier seg om detaljer angående Ulfeldt, er det best å tie. Men jeg finner det bedre å gi Dem beskjed om det på forhånd. Med henblikk på den mottagelse De vil gi ham, bør han behandles som en verdig person på grunn av sine egne kvalifikasjoner. Og jeg vil se det som en særlig fortjeneste overfor meg fra Deres side.

Han vil oppholde seg her noen dager. Deretter vil han reise for å gjøre krigstjeneste i Tyskland ... For øvrig fortsatte jeg reisen i god helsetilstand. Om noen dager vil vi være i Danmark, hvor jeg skal skrive til Dem. Han [Bjelke] er litt i slekt med Ulfeldt.

13

Utrecht, 11 juli 1647.

fol. 585

Oberst Henrik Bjelke som overbringer disse linjer, er min personlige venn og en meget ansett adelsmann – ikke bare av fødsel fordi han er sønn av kansleren i Norge, men også på grunn av sin personlige innsatsvilje og fortjenester. Da han har ønsket å kysse Deres hånd, har jeg ikke villet unnlate å la Dem bli kjent med ham både for at De skal stifte bekjentskap med hans kvalifikasjoner, og for å gi Dem noe å samtale om med én som sammen med hele sin familie er bærere av hele det katolske parti i de trakter. Jeg anmoder Dem om å være hans beskytter mens han er hos Dem. Han blir bare noen dager.

14

København, 30/10 august 1647.

fol. 586

Igår aftes avsluttet vi vår reise i beste velgående. Vi nådde frem til København i utmerket helsetilstand. Jeg melder Dem dette for at De skal vite hvor De skal sende Deres ordre til meg.

Kongen oppholder seg på Frederiksborg, og man venter i løpet av kort tid å få vite om han vil vende tilbake hit eller om Ulfeldt må dra dit for å møte ham og avgi rapport om sine forhandlinger. Jeg venter på utfallet av denne audiens for å kunne svare.

Forleden hadde jeg en samtale med Ulfeldt i forbindelse med det anbefalingsbrev for nuntien i Wien som De utstyrte ham med. Siden han viste stor interesse for å få vite virkningen, ber jeg Dem meddele meg dette slik at jeg kan fortelle ham det.

15

København, 7 desember 1647.

fol. 587

Jeg ønsker Dem alt godt i forbindelse med julehøytiden. Fremfor alt håper jeg at man kommer frem til en god og fordelaktig fred som ikke vil være til mindre nytte for kristenheten som til ære og fremgang for Dem selv. Jeg gleder meg over at Ulfeldt har gjenopptatt sine embetsplikter. Fra det øyeblikk han vendte tilbake [til Danmark], ville han ikke utføre sin embetsgjerning fordi han ved sine fienders falskheter var blitt bragt i miskreditt [hos kongen]. Endelig har rettferdigheten seiret, og hele adelen unntatt noen få henvendte seg til kongen og erklærte at de ville at Ulfeldt skulle utføre sitt embete i full frihet i overensstemmelse med de privilegier som riket har gitt ham. Selv om kongen personlig ikke har meget imot Ulfeldt, var han blitt tvunget til dette for

unngå at en borgerkrig eller kanskje noe enda verre skulle bryte ut i hans siste leveår. Slik vender håpet tilbake – som jeg nesten hadde mistet – om at den viktige saken skal få en vellykket avslutning.

16

København, 10/20 januar 1648.

fol. 588

Hvis De mottar som en god nyhet [Ulfeldts] gjeninnsettelse i sitt embede, så tror jeg at De ennå mer vil glede Dem over at han fortsetter å være til nytte for våre interesser. Om disse har han talt med kongen flere ganger. I nærvær av kongen, de kongelige embetsmenn fra Norge, Rikets Marsk, Rikets Admiral, Rikets Kansler (som skulle være første viseadmiral), Guvernøren for Skåne, og alle riksrådene ble det nylig besluttet å drøfte fri adgang til utøvelse av vår religion i dette rike i et fulltallig møte kommende april måned. Dette vil falle sammen med det tidspunkt da de skal behandle valget av den nye konge. Deretter skal de behandle vår sak. Dette har jeg godt håp om, da vi hittil har de sterkeste på vår side. Dette er også grunnen til at jeg med glede og tålmodighet utholder de [klimatiske] besværligheter heroppe. De svekker min helse. I de sidste dager har jeg nesten ikke kunnet se med mine egne øyne. Om litt håper jeg å vende tilbake etter vel fullført gjerning og kanskje med litt fortjeneste hos Gud.

17

København, 19 februar 1648.

fol. 589

I dette øyeblikk mottok jeg Deres ærede brev, samt det vedlagte skriv fra Monsignor de Simeonibus av 2. ds. etter romersk dateringsmåte. Forhandlingene i forbindelse med valget av den nye kongen er i full gang. Deretter vil vår sak bli behandlet. Så meget har Ulfeldt i hvert fall bekreftet for meg for en halv time siden.

Jeg takker for Deres innbydelse til å komme til landområder med mildere værforhold, hvor jeg kunne gå Dem til hånd. Men jeg er redd for at virkeligheten ikke vil svare til våre ønsker. Vel ber jeg Gud å forsinke det så lenge at vår sak kan bli ført til ende. Jeg hører om motgangen som hindret fredsslutningen etter så store anstrengelser.

18

København, 22 april 1648.

fol. 590

Det er liten grunn til å frykte en svensk invasjon i forbindelse med

kongevalget som begynte sist mandag og som avsluttes med det første. Man har ikke øket vaktstyrken med én eneste soldat. Pfalzgreven med sine folk skal dra til Tyskland, antar man, og det er alt jeg kan finne ut om dette. Jeg takker Dem for dispensasjonen for grev Rebolledo til å lese Bibelen. Hva angår de øvrige bøkene [det er bedt om dispensasjon for] beklager jeg det meget [at det ikke gikk i orden]. Det bedrøvet meg å høre at de Simeonibus er død både på grunn av det [elskverdige?] menneske han var, og fordi han var en av de eldste venner jeg hadde ved kurien.

19

København, 29 april 1648.

fol. 591-2.

Grev Rebolledo har gitt meg vedlagte liste over de bøker som han ønsker tillatelse til å lese. Jeg ber Dem om å gi ham en skriftlig dispensasjon. Jeg kan garantere hans gode karakteregenskaper, noe som gjør at han fortjener en slik gunstbevisning. Her er man ennå ikke ferdig med kongevalget. Det er blitt utsatt fordi Riksrådet ville sluttbehandle de saker som den avdøde konge hadde påbegynt. I løpet av sine siste levedager søkte denne å gjenvinne noe av den aktelse som han hadde tapt på grunn av ondskapsfulle intriger satt i scene av andre interesserte grupper, og da særskilt på grunn av hans frille som til hans hell fløy til Djevelen for to dager siden.¹ Selv om han var syk, kom han for fjorten dager siden hit fra Fredriksborg, hvor han etterlot sin Vibeke og ga ordre om at fru Christina, hans andre lovlige hustru, skulle tilkalles, hun som er mor til grev Waldemar og de andre damer som er giftet bort i Danmark, hun som i 19 år hadde vært forvist fra hans nærhet. Han ga henne tilbake alle de eiendommer som var blitt fratatt henne. Men på grunn av den lange reise – forvist som hun var til Jylland – og på grunn av sin svake helse kunne hun imidlertid ikke være tilstede ved kongens dødsleie. Nå har hun vært her allerede i flere uker.

For ikke bare å etterkomme den avdøde konges rimelige og rosverdige ønsker men også for å forebygge de vanskeligheter som kunne oppstå i tilfelle hertug Frederiks *linea recta* skulle falle bort – han som er sønn av første ekteskap men ikke av sterk helse og som inntil nå bare har en liten sønn på to år – samt for å rydde av veien den feilaktige oppfatning at hannes ekteskap var illegitim (en oppfatning som hun vet er alminnelig kjent), har Riksrådet nå endelig erklært det andre ekteskapet for gyldig (*vero è legitimo*) og alle dets barn fra det første til det siste erklært for ektefødte. Det er meg en meget stor glede å kunne meddele Dem dette for at De skal vite følgende: Skulle *linea recta* etter

hertugen falle bort mens grev Waldemar fremdeles er ugift, skulle sønnene til Ulfeldt være de nærmeste i den kongelig arvefølgen. Inntil i dag er de fem i tall. Muligens kommer de en dag til å la høre fra seg.

Hva religions[frihets]saken angår kan jeg ikke si mer enn det jeg har skrevet tidligere.

1. Vibeke Kruse som han hadde en sønn og en datter med.

20

København, 30 mai 1648.

fol. 593

I forrige uke foregikk valget av den nye konge. Det ble hertug Fredrik, sønn av den avdøde konge. Dette skjedde uten uroligheter av noen art. Om seks uker følger hyllingen av den nyvalgte. Deretter følger bisettelsen av den avdøde konge, noe som ennå ikke har funnet sted. Til slutt følger kroningen av den nyvalgte. Da tenkte jeg at jeg kunne reise herfra. Men Ulfeldt har hindret meg i dette ved å gi meg nytt håp om at han gjenopptager sine embetsplikter. Jeg håper at jeg i tiden fremover kan stå til tjeneste for Dem.

Jeg pleier å sende mine brev til Italia via Hamburg. De går rett til Venezia, til Roberto Hais som er postmester der (*maestro de quelle poste*). Men da jeg ikke har fått svar på alle de brev jeg har sendt, tar jeg meg den frihet å anmode Dem om å anbefale meg til Deres kontaktmann i Roma slik at han kan sørge for at De [han?] får brevet i hende, og dessuten besørge svaret. Dette er en privat sak som betyr meget for meg. Derfor har jeg besluttet å stille den under Deres beskyttelse.

21

København, 11 juni 1648.

fol. 594

Har nettopp mottatt dispensasjonen for grev Rebolledo. Derfor fremfører jeg på hans vegne den takk han skylder Dem. Fortegnelsen over bøkene skal han sende, når det blir tid til det. For øyeblikket har han bare Bibelutgaven [han ba om dispensasjon til å lese]. Resten [av bøkene han fikk tillatelse til å lese] venter han fra Amsterdam.

Til tross for ryktene som går om at Sverige har visse aggressive planer for dette landet, så har vi likevel fred og ro her inntil i dag – fri for enhver mistanke [om krig]. Hvis De hadde vært her, ville De ha merket at man lever her annerledes enn i andre land, det være seg i fred eller i krig. Hvilken stor våpenbesetning viser ikke dette kongerike! Seks krigsskip og fire halve galeier. Disse venter på å ledsage den nye

konge til Norge for der å motta folkets troskapsed som skal avlegges i begynnelsen av kommende måned.

22

København, 8 juli 1648.

fol. 595

Igår ble kongen hyldet av folket under utfoldelse av den største ro i verden, mer ro enn det pleier å være når man utnevner Confallonieren i Lucca. Ikke én eneste soldat bar våpen bortsett fra borgervakten. Handlingen fandt sted på en offentlig plass. Kongen har nå overtatt regjeringen sammen med Riksrådet. Om to uker vil det samme gjenta seg i Norge. Ti krigsskip, både store og små, ligger klare og venter på ordre. Mistanke om krig mellom disse landene er nå fullstendig borte.

For fjorten dager siden reiste Norges stattholder herfra. Jeg anbefalte ham varmt hele religions[frihets]saken. Forhandlingene om denne opphørte da Kristian IV døde. Heller ikke i Bergen, hvor vår religion fikk fri innpass, er den lenger godtatt – for ikke å si direkte forbudt. Dit var det kommet hele familier av hollandske katolikker sammen med to jesuitter og flere sekularprester. Disse har nevnte stattholder lovt meg å ta under sin beskyttelse, og tillate at de privat kan utøve sin religion uten noe inngrep fra det offentliges side inntil den nye konge tiltrer. Med ham må man så forhandle slik at de privilegier som hans far har gitt, står ved makt.

23

København, 14 oktober 1648.

fol. 596

Gjennom Herr Somiglianina i Hamburg har jeg sett pavens edikt om Romas matforsyningsproblemer. For å kunne gjøre noe til fordel for denne by har jeg snakket med Ulfeldt. Han har sagt til meg at han meget gjerne vil tillate at skip seiler ut herfra lastet med korn og andre matforsyninger som kjøtt, salt fisk, og smør og annet, forutsatt at fristen for leveringen fastsatt av paven er på to måneder eller mer – dette på grunn av seilingsproblemer, fordi isen ofte ikke blir borte før i begynnelsen av april. Jeg skal holde Dem underrettet om hvordan det går med denne sak. Videre [ber jeg] om at De vil skrive om dette for at han kan oppnå en forlengelse av den pavelige frist. Hvis De gir meg beskjed om dette, vil jeg ikke unnlate å utføre det som ønskes osv. Videre ber jeg om å få tilsendt tre eller fire kopier av de autentiske [pavelige] edikter for å kunne spre dem i flere eksemplarer i Norge og Danmark. Unnskyld besværet jeg pålegger Dem og det vågemot jeg

har påtatt meg ved å ta opp dette emne som utelukkende bunder i et brennende ønske om å gjøre noe nyttig for vårt felles fedreland i så ulykkelige tider med hungersnød. Det kommende år håper jeg å kunne tilbringe sammen med Dem og under Deres beskyttelse ... Man venter kongen tilbake fra Holstein om fjorten dager for å overvære bisettelsen av sin avdøde far. Deretter kommer kongekroningen.

24

København, 7 november 1648.

fol. 597

Med tanke på Guds sak ville jeg ha gledet meg mer, dersom nyheten om fredsslutningen med keiseren – som De rapporterer om – ikke bare hadde vært partiell men også universell. Ennå kan man håpe på noen endringer [i fredsbedingungen] i tiden før den endelige ratifiseringen.

De andre nyhetene om død og hungersnød tynger meg meget. Smerten mildnes ved tanken på at de døde er unnsuppet elendigheten og er faret hen til Paradisets gleder, mens de som lider hungersnød nå ikke vil mangle hjelp og godt styre og store forsyninger.

Gjennom et annet brev har De vel nå forstått det jeg har skrevet om tidligere: Nødvendigheten av å få forlenget tidsfristen for leveringen av matforsyningene til Roma slik at disse kan nå frem i tide. Herfra kan vi sørge for at en god og kanskje billigere hjelp når frem enn om hjelpen kommer via Holland som selv vil dra økonomisk fordel av den i mange tilfeller. Jeg bekrefter alt dette på Ulfeldts vegne. For øyeblikket hjelper han pavestolen med helt andre spørsmål. Også senere vil han vise sitt gode sinnelag ved lignende anledning. Selv håper jeg på en total fred, og på snart og hurtig å kunne vende tilbake til Roma for der i rød drakt å kunne tjene de fattige ved *S. Trinità dei Pellegrini*-kirken ved *Ponte Sisto*.

25

København, 10 desember 1648

fol. 598

Ikke som følge av sedvane men på grunn av den spesielle gjeld jeg står i til Dem, ønsker jeg Dem – i anledning julen – en gledelig jul og et godt nyttår. Samtidig minner jeg Dem om min hengivne tjenstvillighet, og ber Dem om æren av å få nye oppdrag fra Dem.

Kongekroningen foregikk sist torsdag i stor ro, og ble fredag etterfulgt av dronningens kroning. For at De skal få personlig del i disse festlighetene sender jeg Dem noen mynter som man pleier å prege ved slike anledninger. Om kort tid håper jeg å kunne meddele Dem hva man kan vente av den nye kongen hva våre saker angår.

26

Haag, 5 september 1649

fol. 599

Da Ulfeldt ankom, overrakte jeg ham straks brevpakken som Mødrene [*le Madri*]¹ hadde sendt meg. Han er for øyeblikket ikke i stand til å gi noe svar, da han er alvorlig opptatt i påvente av det endelige resultat av sine forhandlinger med de hollandske Generalstatene. Jeg gleder meg over at det er et lite håp om at De kan fortsette den ærefulle formidling helt ut. Måtte Gud gi at det kan skje snart, så jeg kan få del i feiringen av det.

Jeg har utført det oppdrag De ba meg om vis-à-vis prinsessen av Portugal. På nytt sender hun sine takksigelser tusen ganger.

Igår kom Madame Brun hit fra Sp ...².

1. Se ovenfor s. 96.

2. Spa? Spania?

27

Haag, 17 oktober 1649.

fol. 600-1

Som jeg meddelte i mitt brev av 5. september utsatte han [Ulfeldt] svaret til Mødrene [*le Madri*]¹ inntil en endelig avgjørelse kommer fra Danmark. Han ville se om han kunne gjøre noe til deres fordel før han reiser herfra. Men avgjørelsen er ennå ikke kommet. Ettersom hans hjemreise nærmer seg for hver dag som går, tviler jeg på at jeg kan oppnå en utsettelse bare med et enkelt ord. Imens studerer de anvisninger som – i følge Ulfeldts løfter til meg – helt skulle være til deres fordel. Jeg beklager meget sterkt ikke å kunne vende tilbake dit, da jeg har tatt [fått?] avskjed for desto bedre å kunne arbeide for den gode sak ved å anbefale den sterkt. Jeg vil likevel ikke unnlate å benytte den lille tid jeg har igjen til å gi Dem opplysninger om dette i hans sted. I mellomtiden kan De oppmuntre dem [Mødrene] til å bli ved godt mot, og til å håpe på et lykkelig utfall av deres sak.

Under gjennomreisen til Brabant besøkte Ovezande² meg igår. Jeg har oppnådd at Ulfeldt la inn et godt ord for ham hos prinsen av Oranien og hos Generalstatene. Bedre informert av ham som de nå er både muntlig og skriftlig – et dokument som Ovezande hadde sendt meg, er blitt fremlagt for dem – har de nå lovt å se på hans sak og sluttbehandle den. En av hans tjenere har nettopp underrettet meg om at han allerede er i Antwerpen for der å møte Brun som oppholder seg der.

1. Se ovenfor s. 96.

2. Dekknavn for Biskop Jakob de la Torre.

Amsterdam, 26 oktober 1649.

fol. 602

Igår aftes kom jeg tilbake hit fra Utrecht. Dit fulgte jeg Ulfeldt som er på vei til Danmark. Jeg sitter og skriver i hjemmet til Ferroni. Vedlagt oversender jeg det Ulfeldt ga meg. Med hensyn til saken vedrørende Mødrene [*le Madri*]¹ kunne han ikke svare noe definitivt. Men han ga sitt æresord på at han skal sette alt inn på å oppnå det best mulige resultat, når han først er nådd dit opp.

Haag, 16 desember 1649.

fol. 603

Først for tre dager siden mottok jeg i posten fra Breda Deres ærede brev av 3. ds. De bes derfor unnskyldte at mitt svar kommer sent ... Hva Deres haltende helse angår, håper jeg at De har funnet helsebot i Aachen slik Brun har forsikret meg om. Alt godt ønskes Dem for julen og det nye år.

Hag, 16 januar 1650.

fol. 604

Førleden ville jeg oppsøke Brun for å se om han hadde noe til meg fra Dem i Münster. Men han var vendt tilbake til Aachen for der å oppsøke kurbadene.

Haag, 11 februar 1650.

fol. 605

Dagen etter å ha mottatt Deres brevpakke gjennom Ferroni har jeg viderebefordret (*trasmessi*) den til Ulfeldt med de varmeste anbefalinger. Det inntrufne dødsfall vil gi Ulfeldt anledning ...¹.

1. Se ovenfor s. 96.

32

Hag, 4 april 1650.

fol. 606

Først sist fredag mottok jeg Ulfeldts svar på de brev som var skrevet til ham i saken vedrørende *delle Madri Discalze*. Utbetalingen av det man [familien?] skylder mødrene ventes innen kort tid. Jeg har underrettet *la Madre* og *Sorelle della Religiosa* om det hele. Fire ukers halsesyke som tvang meg til å holde sengen eller i ethvert fall til å forbli innendørs, forklarer hvorfor det er lenge siden De har hørt fra meg. Med ønsket om en god påske ...

33

Haag, 2 mai 1650.

fol. 607

Ferronis bryllup forsinket min avreise herfra, denne gangen i strid med mine opprinnelige forsetter. Denne gang ble oppholdet forlenget på grunn av Lambrys [?] tropper som villig hilser dem som reiser fra Den Bosch til Maastricht. Jeg må derfor avvente deres avreise, noe jeg antar vil foregå snart, før jeg kan komme og hilse på Dem og nyte godt av det helsebringende vann som De forsikrer meg vil være meget gunstig for meg. Jeg vil ikke unnlate å sørge for å bringe noen nyheter.

For noen måneder siden gikk Herr Chinscot¹ over til et bedre liv. Helt til det siste forlangte han å få dø som katolikk, og som sådan utåndet han styrket med de hellige sakramentene. De reformerte predikanter ville sette ham under arrest, noe de forsøkte på de siste fire dager av hans liv. Men standhaftig avviste han dem hele tiden. Dette var grunnen til adskillig kritikk hos de reformerte som til og med fra prekestolen har sagt at han var en frafallen.

Bruns tilbakekomst ventes her i morgen.

1. Jasper (Casper, Caspar) van Kinschot (1622-1649) reiste i året 1646 med det hollandske gesandtskap til fredsforhandlingene i Münster. Sannsynligvis gjorde han dette i egenskap av privatsekretær for en av de befullmektigede. I Münster skaffet han seg mange venner, blant disse den pavelige nuntius, kardinal Fabio Chigi, den senere pave Alexander VII (1655-1667).